

Krystyna Kowalik

Słowotwórstwo jako dyscyplina badawcza

„Wyraz *słowotwórstwo* użyty jako termin naukowy oznacza naukę o budowie wyrazów” (Doroszewski 1952: 268). Taką językową formę terminu i jego ogólny zakres ustalono na Zjeździe gramatyków polskich w 1921 roku; w propozycji Jana Karłowicza (1885) był jeszcze *słowotwór* jako odpowiednik niem. *Wortbildung*; u Antoniego Małeckiego efemerycznie wspomniane *słowotwórstwo* jest synonimem *słoworodu*, którego przedmiotem jest odpowiedź na pytanie „z czego i w jaki sposób [wyrazy – K.K.] powstały”, a to z kolei zwie się *etymologią* (niem. *Wortbildungslehre*) (Małecki 1915: 116). I choć obecnie hasło *słowotwórstwo* notują wszystkie słowniki polszczyzny ogólnej, trafiło do nich stosunkowo późno, brak go np. w słowniku warszawskim (t. 6, 1915). Status słowotwórstwa w opisie języka nie jest jednoznaczny. Bywa definiowane jako dziedzina nauki o języku (Gruszczyński, Bralczyk 2002: s.v.), jako dział nauki (EJP; Nagórko 1998), jako dział językoznawstwa (Markowski 2006; Jadacka 2008: 132), lingwistyki („Morfologia” 1984), jako dział morfologii (Grzegorzczkowska 1972; EJO; Strutyński 1999; Wróbel 2001). Słowotwórstwo sytuowane w morfologii jest jej drugim – obok fleksji – działem. Najogólniej mówiąc, przedmiotem fleksji są formy fleksyjne jako jednostki tekstu, zaś przedmiotem słowotwórstwa – jednostki słownikowe. Z definicji słowotwórstwa wynika, że może być postrzegane dwojako: dynamicznie: „którego przedmiotem jest konstruowanie pochodnych tematów fleksyjnych” (Grzegorzczkowska 1979: 8) lub statycznie: „dział morfologii zajmujący się opisem relacji motywacyjnych między leksemami” (Skarżyński 2000: 181). Jego przedmiotem jest analiza budowy wyrazów [...] oraz oparty na tej analizie opis sposobów ich tworzenia (Gruszczyński, Bralczyk 2002: s.v.), analiza i opis struktury wyrazów formalnie i/lub semantycznie złożonych. Złożoność nowych wyrazów ustala się przez ich zestawienie z innymi wyrazami i na podstawie parafrazy/peryfrazy określa się zachodzące między nimi relacje semantyczne oraz różnice formalne: *lasek* – ‘mały las’. Z zagadnień szczegółowych, które włącza się do słowotwórstwa, Hanna Jadacka (2008) wymienia: „możliwość łączenia poszczególnych formantów z określonymi typami podstaw, badanie stopnia regularności procesów derywacyjnych, produktywność typów słowotwórczych, rodzaje związków formalnoznaczeniowych w parach *motywowany*: *motywujący* oraz w większych grupach derywatów [...], wymiany głoskowe towarzyszące tym zjawiskom, funkcja formantów w różnych

klasach derywatów, ocena normatywna nowo powstających wyrazów [...]” (jw.: 132). Wyraz, od którego został utworzony nowy leksem, to podstawa słowotwórcza. Między wyrazem pochodnym a podstawą zachodzi relacja motywacji. Ta część podstawy, która występuje w strukturze nowego leksemu, nazywa się tematem słowotwórczym. Jeśli nowy leksem zawiera jeden temat, nazywa się derywatem, a proces derywacją. Jeśli nowy leksem zawiera więcej niż jeden temat, jest złożeniem. Dyscyplinę, która bada złożenia, nazywa się kompozycją. Zespół środków formalnych, którymi derywat lub złożenie różni się od podstawy, to formant. Podstawowym elementem służącym do tworzenia nowych jednostek słownikowych jest morfem. Ze względu na ich dystrybucję w stosunku do tematu rozróżnia się formanty prefiksalne (przedrostkowe), które występują przed tematem (*stary – pra-stary*), formanty sufiksalne (przyrostkowe), które występują po temacie (*stary – star-ość, star-uch*), formanty interfiksalne (wrostkowe), które występują między tematami (*star-o-dawny*), formanty postfiksalne, które występują po końcówkach fleksyjnych (*kto – kto-kolwiek, kogo-kolwiek; co – co-s, czego-s; co – co-ż, czego-ż; czuć – czuć się, czuję się*). W funkcji formantów mogą wystąpić też połączenia morfemów, w literaturze nazywane cyrkumfiksami (formanty złożone, formanty nieciągłe: *liść – u-list-niony; gruby – po-grub-ić; trudny – u-trudn-ić; woda – na-wod-nić; jeść – na-jeść -się; cudz-o-ziemi-ec*). Funkcję formantu może także pełnić paradygmat (derywacja bezafiksalna, paradygmatyczna: *gęś – gęsi, dobry – dobro, kum – kuma*). W tej funkcji mogą wystąpić również alternacje (*mięso – mięcho, brzuch – brzusz*). W związku z tym, że w polszczyźnie procesom słowotwórczym towarzyszą różnego typu zmiany adaptacyjne podstawy słowotwórczej, pojęcie formantu alternacyjnego przyjmuje się wtedy, gdy alternacja jest jedynym sygnałem zmiany statusu gramatycznego wyrazu. Jako odrębny formant traktuje się też zmiany prozodyczne: *wiarygodny*. Formantami mieszanymi nazywa się łączne wystąpienie formantów różnego typu (formanty „afiksально-paradygmatyczno-alternacyjne”) (np. Puzynina 1978; Grzegorzczkowska, Puzynina 1979: 20, 1984: 310–314).

Analiza słowotwórcza obejmuje też funkcjonalną klasyfikację derywatów. Za Milošem Dokulilem (1962/1979) stosuje się podział na transpozycję, modyfikację i mutację, gdzie transpozycja to przeniesienie wyrazu do innej kategorii gramatycznej bez zmiany znaczenia (*sprzątać – sprzątanie*), modyfikacja to częściowa zmiana treści bez zmiany kategoryjnego statusu wyrazu (*dom – domek, mucha – muszka, pióro – piórko*). Mutacja to zmiana znaczenia wyrazu i przeniesienie go do innej kategorii (*pisać – pisarz*) (Puzynina 1978; Honowska 1979: 30–35).

Osobnym typem jest uniwerbizacja oznaczająca „proces kondensacji wyrażenia analitycznego już w języku egzystującego. [...] Halina Satkiewicz [1969 – uzup. K.K.] ostro wyodrębniła go spośród normalnych procesów derywacyjnych, w derywacji widząc proces nazywania nowych pojęć przy pomocy derywatu, w uniwerbizacji zaś nazywanie tego samego pojęcia nową nazwą” (Honowska 1979: 37).

Porządkowaniu derywatów o różnym znaczeniu powstałych od różnych podstaw za pośrednictwem różnych formantów służą pojęcia typu słowotwórczego i kategorii słowotwórczej. W opracowaniach z tego zakresu widoczne jest dwojaki rozumienie pojęcia typu słowotwórczego. W środowisku krakowskim przez *typ słowotwórczy* rozumie się klasę derywatów, które spełniają trzy warunki – są motywowane przez wyrazy będące tą samą częścią mowy, mają taką samą wartość kategoryjną i ten sam formant (derywaty *malarz, piekarz,*

pisarz, rzeźbiarz, tokarz / biegacz, gracz, kopacz, miotacz, palacz o znaczeniu ‘ten, kto wykonuje czynność nazwaną przez czasownik’ mimo tożsamości znaczenia i podstawy czasownikowej reprezentują różne typy, bo utworzone są różnymi formantami). W tradycji warszawskiej o tożsamości typu decydują dwa czynniki: formant i charakter gramatyczny podstawy. Pojęciem nadrzędnym jest *kategoria słowotwórcza*, którą tworzą typy słowotwórcze o tej samej wartości kategorialnej (*malarz, stolarz, biegacz, śpiewak, ogrodnik, filmowiec*).

Oprócz słowotwórstwa nazywanego binarnym (Skarżyński 2004) rozwija się słowotwórstwo gniazdowe. Podstawową jednostką opisu jest *gniazdo słowotwórcze*, którym jest zbiór wyrazów „powiązanych stosunkiem derywacji”. Tworzą go wszystkie leksemy pozostające względem siebie w stosunku bezpośredniej lub pośredniej motywacji, wraz z wyjściowym wyrazem niemotywowanym (Nagórko 1998: 213). Odrębne gniazda tworzą homonimy (MUŁ I ‘zwierzę’ – *mul-ątko, mul-ica, mul-isko...* i MUŁ II ‘szlam’ – *muli-sko, mul-izna, mul-ić*; ROLA I ‘grunt’ – *rol-nik, rol-ny*, ROLA II 1 ‘zwój’ – *rol-ka, rol-ować*, ROLA II 2 (ROLA III) ‘kreacja aktorska’ – *ról-ka*) i wyrazy polisemiczne (STYL I ‘sposób postępowania’ – *styl-izować się*, STYL II ‘w sztuce: zespół cech’ – *styl-izować, styl-owy*, STYL III ‘indywidualny sposób ekspresji’ – *styl-ista, styl-istyka, styl-izować, styl-istyczny, styl-owy*, STYL IV sport. ‘sposób wykonywania ruchów’ – *styl-owy*, STYL V hist. ‘rylec’ – *styl-us*) (za: Jadacka 1995: 121–122, 124–125). Na różnych etapach rozwoju analiz gniazdowych można zaobserwować różnice techniczne w przedstawianiu gniazda. W układzie graficznym system ukierunkowanych strzałek (ramion) między wyrazem motywującym i motywowanym informował o kategorii gramatycznej derywatu ($\leftarrow\downarrow\rightarrow$). W opracowaniach słownikowych gniazdo ma strukturę hierarchiczną. Derywaty powstałe na jednym taktie, tzn. motywowane przez ten sam wyraz z gniazda, tworzą *paradygmat słowotwórczy*. Symboliczny zapis na marginesie gniazda informuje o kategorialnej strukturze derywatu (STYL 3 ‘w literaturze’ – *styl-ista* S,S; *styl-istyka* – S,S; *styl-izować* – S,V; *styl-owy* – S,A; *stylow-o* – S,Ad,Adv).

I. Dorobek słowotwórstwa

I.1. Bibliografie

Podstawowej informacji o dorobku polskiego słowotwórstwa dostarczają dwa typy opracowań: bibliografie i syntetyczne omówienia. Opracowanie bibliografii zainicjował na Uniwersytecie Warszawskim w Katedrze Języka Polskiego Witold Doroszewski, który był redaktorem pierwszych trzech zeszytów. W latach 1958–1996 ukazało się osiem części. Początkowo materiały przygotowywał Zespół Pracowni Leksykologicznej. Wraz z upływem lat zmieniał się skład zespołu przygotowującego materiały do druku i redaktorzy poszczególnych wydań. Wśród osób zaangażowanych w eksplorację i opracowanie były m.in. Renata Grzegorzycowa, Zofia Kawyn-Kurzowa, Jadwiga Puzynina (także redaktor z. 4 i 5), Krystyna Chruścińska-Waszakowa, Katarzyna Lubaczewska (z. 5), Maciej Grochowski, Alina Budzyńska, która (pod nazwiskiem Grochowska) zebrała materiał i opracowała z. 6–8. Z tych materiałów wynika, że do połowy lat 90. minionego wieku słowotwórstwu poświęcono ponad 6 000 pozycji. Równoległe na bieżąco prace z zakresu słowotwórstwa były odnotowywane w „Przeglądach prac językoznawczych...” zamieszczanych w „Poradniku Językowym” (zob. 5/1960 i dalsze) oraz w „Roczniku Sławistycznym” (zob. „Przegląd bibliograficzny sławistyki”, t. 10/1931; od

roku 1992 jako osobne tomy: „Bibliografia językoznawstwa slawistycznego za rok...”, pod red. Zofii Rudnik-Karwatowej).

1.2. Syntezy – dorobek w zakresie teorii słowotwórstwa

Dzieje dyscypliny, zakres wiedzy, rozwój terminologii, metodologii i opisów podsystemu słowotwórczego w polszczyźnie były już przedmiotem kilku syntez, do których mobilizowały zwykle okoliczności pozajęzykowe. Z badań Jadwigi Puzyniny (1964: 179–202) dotyczących najstarszego okresu wynika, że polskie słowotwórstwo ma długą tradycję, sięgającą początkami gramatyki Piotra Statoriusa 1568, z wyodrębnionym działem zawierającym bogato ilustrowane omówienie wzorowanych na podręcznikach łacińskich kilku klas wyrazów pochodnych (Puzynina 1964: 185–187). Koncepcja Statoriusa odegrała pewną rolę w „sposobie opracowania i materiale przykładowym działu słowotwórstwa w gramatykach XVII-wiecznych, a częściowo XVIII-wiecznych” (Puzynina 1964: 188–189). Za istotny rys słowotwórstwa doby staropolskiej Puzynina uważa „jego praktycyzm i [...] dość niski poziom naukowy. [...] Niemieckie pojęcie teorii słowotwórstwa, zaczerpnięte od Adelunga, wprowadza po raz pierwszy Mrongowiusz, który mówi o procesie derywacji jako o tworzeniu nowego wyrazu od podstawowego przy pomocy sufiksu lub prefiksu [...]” (Puzynina 1964: 199). W opinii R. Grzegorzczukowej (1964: 203–221) w zakresie rozwoju teorii słowotwórstwa wiek XIX był bardzo różnicowany. W pierwszej jego połowie stwierdziła regres w stosunku do okresu wcześniejszego, co wiązała z negatywnymi rozwiązaniami, jakie wprowadził do „Gramatyki narodowej” Onufry Kopczyński (m.in. połączenie fleksji i słowotwórstwa, pomieszanie fonetyki i słowotwórstwa). Za wartościową uznała jego teorię etymologii i słowotwórstwa, rozdzielenie obu dyscyplin, sformułowanie podstaw etymologii i prawideł tworzenia neologizmów (Grzegorzczukowa 1964: 210). Korzystne zmiany, jakie Grzegorzczukowa zaobserwowała w późniejszych latach, wiąże z rozwojem na zachodzie komparatystyki indoeuropejskiej. Badania porównawcze umożliwiły uporządkowanie pojęć dotyczących budowy wyrazu, formalnej struktury i funkcji wydzielanych elementów (Grzegorzczukowa 1964: 216). Pod koniec wieku XIX pojawiają się nowe autorytety językoznawcze: Jan N. Baudouin de Courtenay, Mikołaj Kruszewski, Karol Appel, Jan Karłowicz, Lucjan Malinowski – obok kontynuacji gramatyki porównawczej uwidaczniają się nowe tendencje, związane z ujmowaniem języka jako przejawu procesów psychicznych (Grzegorzczukowa 1964: 218). Prowadzone badania zaważyły na rozwoju teorii językoznawczych. Dla słowotwórstwa niezwykle ważne było wprowadzenie terminu alternacji fonetycznych i zwrócenie uwagi na ich funkcje w procesach morfologicznych (Grzegorzczukowa 1964: 220). Artykuł Z. Kawyn-Kurzowej (1964: 221–241) dotyczy rozwoju słowotwórstwa od początku XX wieku do lat 60., od przedstawienia koncepcji dwuczłonowej struktury wyrazów Jana Rozwadowskiego i metody morfemowej analizy wyrazów oraz kategorii słowotwórczych opartej na semantycznej klasyfikacji rzeczowników Henryka Ułaszy na opracowania słowotwórstwa w gramatykach Stanisława Szobera i Jana Łosia po koncepcję W. Doroszewskiego, którego uważa za twórcę nowej szkoły w nauce o słowotwórstwie (Kawyn-Kurzowa 1964: 234). Wśród licznych ważnych dla słowotwórstwa ustaleń odnotowana została „zasada dwuczłonowej budowy wyrazów i dwuczłonowej ich podzielności na temat i formant” (Kawyn-Kurzowa 1964: 234), którą W. Doroszewski „stawia ponad morfologiczną, ponieważ wykrywa kolejne fazy tworzenia się wyrazu i uwydatnia hierarchię

członów; analizę morfologiczną zaś uważa za mechaniczną i ahistoryczną” (Kawyn-Kurzowa 1964: 235). Z. Kawyn-Kurzowa nie tylko podziela tę opinię, ale i podkreśla naukową nieprzydatność analizy morfemowej, bo – jej zdaniem – „nie wnosi ona nic do charakterystyki cząstek słowotwórczych, nie tłumaczy budowy formacji” (Kawyn-Kurzowa 1964: 240). Za pierwotną funkcję formantu Doroszewski uważa funkcję strukturalną. „Wyrazy o dwudzielnej strukturze zawierają składniki odpowiadające podstawowym pojęciom zdania prostego: podmiotu, orzeczenia prostego, łącznika, orzecznika” (Kawyn-Kurzowa 1964: 236). Formacje słowotwórcze można zinterpretować w trzech kategoriach podmiotowości, przedmiotowości i orzeczeniowości. Sformułowane zasady nowej interpretacji struktury wyrazów z powodzeniem były stosowane i rozwijane w licznych pracach o słownictwie, powstałych w kręgu Doroszewskiego, identyfikowanym jak „szkoła warszawska”.

1.3. Syntezy – system słownictwa języka polskiego

Z syntetycznych ujęć stanu słownictwa po drugiej wojnie światowej (Waszakowa 2001) wynika, że najbardziej zauważalną zmianą jest znaczny przyrost leksyki, w tym derywatów, stymulowany potrzebami nominacyjnymi, jakie pojawiły się w nowej rzeczywistości. Równocześnie dała się zauważyć tendencja do uniwerbizacji, motywowana względami ekonomii języka. Wbrew temu Waszakowa zauważa silne przejawy tendencji do precyzji i wyrazistości semantycznej, skutkującej specjalizacją formantów i produktywnością złożzeń, a także działaniem analogii słowotwórczej. Postępuje internacjonalizacja polskiego słownictwa przez ekspansję elementów obcego pochodzenia, które mają zasięg międzynarodowy. Za szczególnie dynamiczne klasy nowo powstających derywatów Waszakowa uważa nazwy rzeczy, narzędzi itp., nazwy wykonawców czynności, nazwy abstrakcyjnych cech, nazwy miejsc i nazwy żeńskie (zob. np. Zagrodnikowa 1982). Zarysowane tu ogólne kierunki rozwoju polskiego słownictwa znacznie rozszerzyła i pogłębiła H. Jadacka (2001), uzupełniając je o dane statystyczne oraz o komentarz normatywny. W świetle ustaleń przejmowanie przez polszczyznę elementów obcych oceniane jest jako zjawisko korzystne, zwiększające precyzję wypowiedzi, usprawniające porozumiewanie się. Jednocześnie zwraca uwagę na wyrazy, które pod względem struktury są obce polszczyźnie, co nie zyskuje aprobaty. Jednak znaczne rozprzestrzenienie nowych wyrazów i hybryd sprzyja liberalizacji oceny normatywnej (Jadacka 2001a: 143–145, 2001b).

2. Słownictwo w podręcznikach gramatyki

Podstawowe informacje o budowie wyrazów zawierały nawet dziewiętnastowieczne podręczniki gramatyki adresowane do szkolnego odbiorcy (Kamocka 1870). Na wzmiankę zasługują co najmniej z dwóch powodów: zaznajamiały z metodą analizy i z terminologią, uczyły posługiwania się metajęzykiem. Zwykle informacje o budowie wyrazów były podawane w rozdziale noszącym tytuł „Etymologia – słoworód” (czasem z niemieckim odpowiednikiem *Wortableitung*), zamieszczanym na początku po głosowni lub po fleksji. Miały odpowiedzieć na pytanie, skąd się biorą wyrazy i jakie są zasady ich tworzenia.

Z podstawowych części składowych wyrazu w pierwszej kolejności wymieniane bywają pierwiastek i końcówka jako elementy wyrazów pierwotnych, następnie części składowe

wyrazów pochodnych. Początkowo oprócz rdzenia wymieniano tylko przyrostek niezależnie od pozycji w stosunku do rdzenia (Kamocka 1870), później z rozróżnieniem na przedrostki i przyrostki, definiowane przez ich usytuowanie względem pierwiastka. Wyrazy, w których są co najmniej dwa pierwiastki, nazywano wyrazami złożonymi (Dzierżanowska, Niewiadomska, Warnkówna 1906).

Adam Antoni Kryński w swojej „Gramatyce” wydziela jako drugą po głosowni morfologię, definiując ją jako naukę o budowie wyrazów i ich odmianach, wyróżniając dwie części: jedną objaśniającą tworzenie wyrazów, tj. etymologię (słoworód), i drugą – naukę o odmianach, tj. fleksję, z podziałem na deklinację i koniugację, ogranicza jednak wykład do opisu fleksji.

Pozycją, która stała się ważnym punktem odniesienia dla późniejszych opisów struktury wyrazów, stało się „Słowotwórstwo” w opracowaniu H. Ułaszyna zamieszczone w wydanym nakładem Akademii Umiejętności tomie „Encyklopedii Polskiej”, w części zatytułowanej „Język polski i jego historia z uwzględnieniem innych języków na ziemiach polskich” (1915). Część ogólna zawiera definicję słowotwórstwa, omówienie części składowych wyrazów, objaśnienie pojęcia morfemu (głównego i pobocznych), zasad budowy wyrazów (z rozróżnieniem na zrost, compositum, simplex), pojęcia produktywności sufiksów, zjawisk perintegracji i absorpcji oraz mechanizmów powstawania nowych sufiksów włącznie z przejmowaniem nowych z języków obcych. W części szczegółowej znalazło się opracowanie słowotwórstwa rzeczowników z podziałem na klasy semantyczne oraz przymiotników podsumowane spisem sufiksów nominalnych. Poza opisem materiału ważny jest wkład w porządkowanie terminologii – klasy semantyczne derywatów identyfikowane są podwójnie: nomenklaturą polską i jej łacińskimi ekwiwalentami (rzeczowniki zmysłowe, konkretne – *concreta*, oderwane, abstrakcyjne – *abstracta*, imiona własne – *nomina propria*, imiona pospolite – *nomina apelativa*, zbiorowe – *collectiva*, nazwy osób działających – *nomina agentis*).

Rozdział „Nauka o budowie wyrazów (słowotwórstwo)” w „Gramatyce” S. Szobera (1923) zamieszczony został po „Nauce o głoskach” i „Nauce o znaczeniu wyrazów (semantyka)”, a przed „Nauką o odmianie wyrazów”. Wymieniając cząstki wyrazów, Szober posługuje się terminami: rdzeń/pierwiastek, przyrostek, przedrostek. Zarówno przedrostek, jak i przyrostek mają tu szersze znaczenie. Przyrostki z określnikiem fleksyjne to końcówki, natomiast przedrostki fleksyjne to „wyosobnione części mowy, zwane przyimkami” (Szober 1923: 116).

Opracowanie materiału historycznego pod względem budowy wyrazów wypełnia cz. II „Gramatyki polskiej” J. Łosia, pt. „Słowotwórstwo” (1925). Poza szczegółowym opisem wszystkich części mowy, uporządkowanym ze względu na środki językowe dające się wyodrębnić w wyrazach jako słowotwórcze, istotne tu są także pewne ustalenia terminologiczne. Za najprostsza, elementarną jednostką formalno-znaczeniową uznany został morfem. Ze względu na znaczenie dokonano podziału morfemów na pierwiastki (rdzenie) i narostki (afiksy), które klasyfikuje się ze względu na pozycję w stosunku do rdzenia: przedrostki (prefiksy) występujące przed rdzeniem oraz przyrostki (sufiksy) następujące po rdzeniu. Podstawowym punktem analizy jest wyszukanie rdzenia w wyrazach pokrewnych, to znaczy utworzonych od wspólnego rdzenia, co nie zawsze jest łatwe z powodu zatarcia struktury wskutek zmian fonetycznych lub braku wyrazów pokrewnych. Ze zjawisk, które wpływają na zasób środków

słowotwórczych w języku, wymienia się powstawanie nowych jednostek wskutek działania analogii, drogą perintegracji i absorpcji, przechodzenie do klas afiksów morfemów rdzennych, powstawanie afiksów złożonych, zapożyczenia z języków obcych i zanik pewnych jednostek. Stopień „używalności” środków jest podstawą do ich podziału na produktywne i nieproduktywne. W zaproponowanym przeglądzie afiksów imiennych podstawową zasadą porządkującą opis jest ich korpus spółgłoskowy. W opisie bogatego materiału, uwzględniającego także materiał onomastyczny, podawane są nie tylko informacje genetyczne dotyczące poszczególnych jednostek, ale też właściwości dystrybucyjno-walencyjne, semantyczne oraz nacechowanie. Opis derywatów czasownikowych dostosowany jest do właściwości budowy tematów werbalnych, różniących się budową od tematów imiennych, tak formą tematu, jak i strukturą afiksów. Osobnym problemem jest budowa wyrazów złożonych z wyodrębnionymi dwiema gromadami: złożeniami i zrostami, gdzie zrosty tym się różnią od wyrażen syntaktycznych, że stanowią jeden wyraz. W charakterystyce struktur prefiksalnych podkreśla się brak wpływu przedrostka na charakterystykę fleksyjną wyrazu pochodnego oraz ich genetyczny związek z przymkami, co usprawiedliwia w pewnym sensie traktowanie struktur prefiksalnych jako złożen. W przedstawianym tu opisie omówiona została także struktura wyrazów nieodmiennych, spośród których tylko przysłowki bywały później przedmiotem osobnych opracowań.

Z opracowań, które zmodyfikowały ujęcie zagadnienia dotyczącego budowy wyrazów, należy wymienić również szkolny podręcznik gramatyki A.A. Kryńskiego i M.Z. Kryńskiego (1927). Gramatyka definiowana jest jako nauka „o właściwościach danego języka”, która obejmuje trzy działy: głosownię (z gr. fonetykę), morfologię i składnię (syntaxis). Morfologia (nauka o wyrazach) rozpada się na etymologię i fleksję. Etymologia, inaczej słoworód, wyjaśnia tworzenie się wyrazów. Powyższemu ujęciu gramatyki odpowiada strategia opracowania informacji. „Morfologia” występuje bezpośrednio po głosowni, którą poprzedza rozdział „Wiadomości wstępne” z definicją języka, z informacjami na temat części mowy i przysługujących im podstawowych kategorii gramatycznych, ze zróżnicowaniem polszczyzny i jej miejscem wśród języków słowiańskich. W opisie części składowych wyrazu wykorzystywane są trzy terminy: pierwiastek (pień, rdzeń) objaśniany przez znaczenie, scharakteryzowany pod względem struktury fonetycznej, przedrostek i przyrostek z opisem ich genezy i z charakterystyką funkcjonalną dla wszystkich części mowy. W wyrazach złożonych wyodrębnione zostały złożenia właściwe, z wewnętrznym podziałem motywowanym genetycznym typem osnowy (imienne, słowne, niejasne), zrosty i zestawienia.

W „Podstawach gramatyki polskiej” W. Doroszewskiego (1952) rozdział „Formy budowy wyrazu. Słowotwórstwo” zamieszczony został po „Fonetyce” i „Fleksji”. „Wyraz słowotwórstwo użyty jako termin naukowy oznacza naukę o budowie wyrazów” (Doroszewski 1952: 268). „Strukturą wyrazu jako bodźca, inaczej budową wyrazu, nazywamy układ, czyli wzajemny stosunek części, z których wyraz się składa”. Wyraz pochodny jest chronologicznie wtórny w stosunku do podstawowego. „Zadaniem słowotwórstwa jest wyjaśnienie i sklasyfikowanie typów stosunków między wyrazami połączonymi więzami etymologicznego pokrewieństwa” (1952: 269). Zasadniczym punktem jest stwierdzenie podzielności wyrazu, czyli ustalenie podstawy i elementu (formantu), za pomocą którego wyraz został utworzony. Podstawa metodologiczna, że „analiza słowotwórcza wyrazów ma w swoim założeniu charakter

historyczny” (1952: 273), wynikała z eksplicytnie sformułowanego stwierdzenia, że „związki między wyrazami mają charakter zasadniczo historyczny” (1952: 279), więc i „słotwórcza analiza wyrazów nie może być ahistoryczna” (1952: 282). Przedstawiona strategia pozwala na wyodrębnienie elementów najprostszych, dalej znaczeniowo niepodzielnych, tj. morfemów. Morfem główny to rdzeń, morfemy poboczne to odpowiednio prefiks i sufixs, śladowo także poświadczony infiks (nosowy).

Teoretyczne ustalenia zastosowano do opisu rzeczowników. Wobec faktu, że za najważniejszą funkcję formantów słotwórczych uznano funkcję strukturalną (1952: 282), za podstawę klasyfikacji wyrazów pochodnych przyjęte zostały odpowiednio tematy (czasownikowe, przymiotnikowe, rzeczownikowe), a w dalszej kolejności schematy składniowe. Rzeczowniki odczasownikowe to nazwy czynności (nomen actionis, *to, że*) i nazwy oznaczające podmiot czynności (*to, co – ten, kto*). W podobny sposób formacje odprzymiotnikowe orzeczeniowe oznaczają *bycie jakimś* (nomina essendi), formacje podmiotowe to rzeczowniki atrybutywne (nomina attributiva). Dla rzeczowników odrzeczownikowych wykorzystane poprzednio kryterium logiczno-syntaktyczne nie ma zastosowania. Ustalane są tu pewne szczegółowe klasy semantyczne, jak rzeczowniki charakterystyczne, zdrobniałe, żeńskie, oznaczające wykonawców czynności. Wyrazistą funkcją strukturalną odznaczają się formanty tworzące rzeczowniki od wyrażen syntaktycznych.

W „Gramatyce współczesnego języka polskiego” (1984) rozdział poświęcony słotwórstwu zamieszczony został w tomie „Morfologia”, po „Fleksji”. Związek z nadrzędną dyscypliną jest nie tylko formalny, ale nawiązywany również przez stałe odwołania do „Podstawowych pojęć morfologii” w opracowaniu Romana Laskowskiego. Jest to dzieło wieloautorskie, na które składają się sygnowane nazwiskami opracowania cząstkowe: „Problemy ogólne słotwórstwa” i „Słotwórstwo rzeczowników” – R. Grzegorzczkowska, J. Puzynina, „Słotwórstwo przymiotników” – Krystyna Kallas, „Słotwórstwo przysłówków” – R. Grzegorzczkowska, „Słotwórstwo czasowników” – Henryk Wróbel. W ogólnej klasyfikacji materiału wykorzystuje się funkcje formantów, umożliwiające – za Dokulilem – podział derywatów na transpozycyjne, modyfikacyjne i mutacyjne. W obrębie tych kategorii wyróżnia się bardziej szczegółowe klasy ze względu na charakter gramatyczny wyrazu motywującego i relacje semantyczne między derywatami i podstawami oraz ich wykładniki. W opisie derywatów mutacyjnych bazuje się na schemacie pojęciowym właściwym strukturze zdania, tj. na strukturze predykatowo-argumentowej (subiekt, obiekt, rezultat, środek czynności, miejsce działania, czas czynności). „Struktura semantyczna przymiotników motywowanych zależy w dużym stopniu od określanego rzeczownika i funkcji semantyczno-składniowej, jaką pełni on względem podstawy przymiotnika” (Kallas 1984: 408). Z kolei „derywacja czasownikowa cechuje się dużą liczbą klas funkcjonalnych i semantycznych przy stosunkowo niewielkiej ilości wykładników” (Wróbel 1984: 467), ze znacznym udziałem formantów prefiksalnych. Opis zawarty w tej monografii wyróżnia się na tle informacji zawartych w innych podręcznikach uwzględnieniem pełnego materiału.

W ujęciu Alicji Nagórko „słotwórstwo, zwane też derywacją [...], jest z jednej strony nazwą procesu tworzenia lub wywodzenia słów (pochodnych) od innych (prostszych)”. Z drugiej – „to także dział nauki o języku zajmujący się opisem wyrazów pochodnych, bardziej złożonych formalnie i znaczeniowo” (Nagórko 1998: 157). Podstawą słotwórstwa jako

procesu jest założenie o braku równoczesności „wyjściowego stanu rzeczy i produktu”. Natomiast słotwórstwo jako dyscyplina naukowa może badać i procesy (perspektywa diachroniczna), i efekty procesów (perspektywa synchroniczna). Słotwórstwo *expressis verbis* traktowane jest jako drugi obok fleksji dział morfologii, który „koncentruje się na relacjach między leksemami: opisuje budowę leksemu, wskazując na jego związki z innymi leksemami” (Nagórko 1998: 73), podczas gdy fleksja skupia się na formach tego samego leksemu. Stąd też i usytuowanie słotwórstwa w opisie gramatycznym języka po fleksji. Na uwagę zasługuje stratyfikacja słotwórstwa, w której czołowe miejsce przed derywacją właściwą i kompozycją zajmuje pomijana w opracowaniach podręcznikowych adaptacja. W funkcjonalnej klasyfikacji derywatów Nagórko (2001: 201) stosuje zmodyfikowane ujęcie funkcji, wyróżniając funkcję tekstotwórczą, semantyczną i pragmatyczną.

Podobne stanowisko w kwestii miejsca słotwórstwa w opisie języka reprezentuje H. Wróbel: „Słotwórstwo jest działem morfologii, którego celem jest sformułowanie reguł słotwórczych, [...] których można użyć do tworzenia nowych jednostek słownikowych (leksemów) od innych za pomocą dodawania, odejmowania, wymiany morfemów lub formalnego ich przekształcania” (Wróbel 2001: 170). W stosunku do innych opisów w gramatyce Wróbla (2001) nastąpiły pewne przeszerogowania w traktowaniu określonych kategorii: jako kategorie słotwórcze traktowane są odczasownikowe nazwy czynności, procesów i stanów (*-anie, -enie, -cie*); także imiesłowy, uznawane wcześniej za formy czasowników, opisywane są jako derywaty odczasownikowe. Podobnie stopniowanie przymiotników ze względu na charakter wykładników jest w tym ujęciu procesem słotwórczym.

3. Dorobek językoznawstwa polskiego w zakresie słotwórstwa gniazdowego

Metoda opisu (przedstawiania) materiału językowego systemem gniazdowania była reakcją na binarne ujmowanie relacji między wyrazami, gdzie uwaga skupiona była na elemencie odróżniającym wyraz pochodny od podstawy, na jego funkcjonalnym obciążeniu. W analizach gniazdowych w centrum zainteresowania znajduje się wyraz jako baza motywująca wyrazy bezpośrednio i pośrednio od niej pochodne, przy czym „Konstruowanie takiego gniazda opiera się na założeniach synchronicznego słotwórstwa, [...] jest modelem mikrostruktury współczesnych relacji motywacyjnych” (Skarżyński 1999a: 155). W tych ujęciach można się dopatrywać echa wcześniejszych prób grupowania wyrazów w rodziny językowe.

Za punkt zwrotny w historii metod analizy wyrazów morfologicznie złożonych uważany jest artykuł Józefa Wierchowskiego „Uwagi słotwórczo-leksykologiczne” (1959), w którym zaproponował opis bazujący na grupach proporcjonalnych, na wyrazach powiązanych semantycznie i formalnie, które Mirosław Skarżyński uznał za prototypy szeregów (ciągów, łańcuchów) derywacyjnych, umożliwiające nie tylko uporządkowanie materiału, ale też obserwację mechanizmów kreacji nowych wyrazów, ewentualnych luk w języku i prognozowania możliwości ich wypełniania (Skarżyński 1999a: 157).

Najogólniej rzecz ujmując, na dorobek słotwórstwa gniazdowego składają się opracowania trojakiego rodzaju: opracowania teoretyczne, monografie problemowe i słowniki. W praktyce brak jednak ostrych granic między wskazanymi typami opracowań, ponieważ nawet tzw. prace materiałowe zawierają informacje o geniezie podjętych badań

i teoretyczno-terminologiczne ustalenia. Polscy badacze słowotwórstwa metodą gniazdową przyznają się do inspiracji pracami o tym charakterze dotyczącymi języka rosyjskiego, jakie od połowy lat 60. minionego wieku prowadzone były głównie w Instytucie Języka Rosyjskiego Akademii Nauk w Moskwie, na Uniwersytecie w Leningradzie i w Kijowie. Przywołuje się tu nazwiska Andrieja N. Tichonowa, Stepana K. Szaumiana, P.A. Sobolewej oraz E.L. Ginzburga, za którym podaje się definicję gniazda, jako uporządkowanego zbioru relacji motywacji między wyrazami gniazda (Olejniczak 2003: 12–13). Prace nad opisem gniazdowym materiału polskiego zainicjowała na Uniwersytecie Warszawskim J. Puzyryna, skupiając liczne grono badaczy. W efekcie powstały prace typu słownikarskiego i opracowania monograficzne (zob. Olejniczak 2003: 12–28).

3.1. Artykuły i opracowania monograficzne

Od początku lat 80. XX wieku regularnie ukazywały się drukiem teksty przedstawiające zasady analizy gniazdowej ilustrowane polskim materiałem i opisy wybranych kategorii: M. Skarżyńskiego „Słownik gniazdowy jako metoda opisu słowotwórczego” (1981) oraz „Liczbniki w słowotwórstwie współczesnej polszczyzny (studium gniazd słowotwórczych)” (2000) i pod redakcją Skarżyńskiego zbiór artykułów „Słowotwórstwo gniazdowe. Historia, metoda, zastosowanie” (2003), gdzie poza cytowanym tekstem Moniki Olejniczak o dorobku słowotwórstwa gniazdowego przedstawione zostały opisy gniazd z centrum czasownikowym i gniazda odczasownikowe (M. Skarżyński), „Aktywność słowotwórcza czasowników ruchu (opis gniazdowy)” (Małgorzata Berend), „Gniazda słowotwórcze przymiotników nazywających kolory i wymiary” (Thomas Vogelgesang) i tekst z zakresu onomastyki „Struktura gniazd słowotwórczych konstytuowanych przez rzeczowniki nazywające państwa (kraje)” (K. Kallas), „Zagadnienia motywacji słowotwórczej w opisie gniazdowym” i „Opis gniazdowy jako podstawa badania łączliwości formantów” (H. Jadacka) oraz kilkanaście innych tekstów o tej problematyce. Na osobne wspomnienia zasługuje też opracowanie „Rzeczownik polski jako baza derywacyjna” (1995), zawierające ustalenia terminologiczne i techniczne analizy oraz teoretyczne podstawy opisu materiału wraz ze słownikiem gniazd pozwalającym ustalić modele słowotwórcze derywatów odrzeczownikowych, strefy aktywności i ich ograniczenia, a także M. Skarżyńskiego sygnalizowane w podtytule publikacji „Studium gniazd słowotwórczych” poświęcone „Liczbnikom w słowotwórstwie współczesnej polszczyzny” (2000). Do tej szkoły badaczy należy również Iwona Burkacka, autorka monografii poświęconej „Porównawczej analizie gniazdowej wybranych leksemów neutralnych i nacechowanych ekspresywnie” (2001) i opisowi „Kombinatoryki sufiksальной w polskiej derywacji rzeczownikowej” (2012). Słowotwórstwu rzeczowników również w konwencji gniazdowej, tym razem pod kątem „Paradygmatów słowotwórczych rzeczowników polskich” (2013) poświęcona jest publikacja Magdaleny Wanot-Miśtury. Kompozytów dotyczy monografia Jarosława Łachnika „Złożenia polskie – opis gniazdowy (charakterystyka strukturalna)” (2018). Warto uzupełnić, że poza typowymi informacjami o literaturze przedmiotu, założeniach i narzędziach badawczych zawiera opis pełnego materiału uporządkowanego według centrów słowotwórczych, tj. kolejno opis modeli, poczynając od gniazd z centrum czasownikowym, rzeczownikowym po gniazda zawierające jako centrum modułany oraz onomatopeje i wykrzykniki.

Metodologia gniazdowa wykorzystywana w opisach słotwórstwa języka rosyjskiego zainspirowała nie tylko badania materiału polskiego, ale znalazła zastosowanie w analizach kontrastywnych, prowadzonych pod kątem sprawdzenia skuteczności tej metody w konfrontacji materiału polskiego i rosyjskiego. Przykładem mogą być prace Ludwicy Jochym-Kuszlukowej, „Metoda analizy gniazdowej w konfrontatywnych badaniach słotwórstwa współczesnego języka polskiego i rosyjskiego (formacje odprzymiotnikowe)” (1982), J. Czernieckiej, „Homonymiczne formacje czasownikowe w gniazdach słotwórczych czasowników ruchu w językach rosyjskim i polskim” (1986) czy Janiny Fras „Gniazdo słotwórcze ziemi w języku polskim, serbsko-chorwackim i rosyjskim” (1985).

3.2. Słotniki gniazdowe

Zapleczem teoretyczno-praktycznym dla polskich opracowań w pewnym stopniu są prace dotyczące języka rosyjskiego, ale też czeskiego. Jedną z pierwszych propozycji opracowania materiału językowego w postaci słotnika przedstawiającego strukturę wyrazów był „Russian Derivational Dictionary” Deana S. Wortha, Andrew S. Kozaka i Donalda B. Johnsona (1970). Mniej więcej w tym samym czasie przez językoznawców rosyjskich prowadzone były prace nad gniazdowym uporządkowaniem materiału słotwórczego (por. E.I. Ginzburg 1973, 1979). Jako znaczące osiągnięcie w tym zakresie trzeba wspomnieć opracowanie monograficzne A.N. Tichonowa (1971) i późniejsze dwa słotniki słotwórcze (1978, 1985). Nieco inny charakter, choć nawiązujący do idei słotników przedstawiających wewnętrzną strukturę wyrazów, miał „Retrográdní morfemácký slovník češtiny” (1975) Evy Slávičkovéj.

Prace poświęcone ujęciom gniazdowym materiału polskiego datuje się na początek lat 80. zeszłego stulecia. Z tytułów wynika, że niektóre z nich powstały w kontekście nauczania języka polskiego jako obcego. Dziś dysponujemy słotnikami gniazdowymi uwzględniającymi pełny polski materiał językowy. Cykl otwierają dwa słotniki M. Skarżyńskiego „Tworzenie wyrazów w języku polskim. Zeszyt próbny słotnika słotwórczego” (1981) i „Mały słotnik słotwórczy języka polskiego dla cudzoziemców” (1989), a także H. Jadackiej „Zeszyt próbny słotnika gniazd słotwórczych współczesnego języka polskiego” (1988). Na późniejszy „Słotnik gniazd słotwórczych współczesnego języka polskiego” pod redakcją H. Jadackiej składa się pięć tomów: t. 1. autorski T. Vogelgesang – „Gniazda odprzymiotnikowe” (2001), t. 2. H. Jadackiej i zespołu – „Gniazda odrzeczownikowe” (2001), t. 3. M. Skarżyńskiego, M. Berend (i in.) – „Gniazda odczasownikowe”, cz. 1 i 2 (2004), t. 4. M. Skarżyńskiego – „Gniazda motywowane przez liczebniki, przysłówki, zaimki, przymyki, modulanty, onomatopeje, wykrzykniki” (2004).

4. Słotwórstwo języka literackiego – synchronia

Materiał do analizy pochodzi zwykle ze słotników języka ogólnego, uzupełniany ekscerptami z tekstów pisanych reprezentujących różne style i odmiany, z wypowiedzi oficjalnych i potocznych. W ostatnich latach coraz częściej wykorzystuje się dane korpusowe.

W opisie stosuje się najczęściej metody analizy synchronicznej wypracowanej przez tzw. warszawską szkołę słotwórstwa. Ustala się motywację wyrazów pochodnych, zespół środków słotwórczych, ich możliwości walencyjne i funkcjonalne obciążenie, klasy

semantyczne wyrazów pochodnych, tendencje rozwojowe kategorii i typów, potencję leksemów w strukturze gniazd słowotwórczych itp.

Podstawy teoretyczne nowoczesnego słowotwórstwa, które wykreśliły kierunek badań na co najmniej pół wieku, przedstawione zostały w podręczniku akademickim R. Grzegorzczkowej (1972/1979 i dalsze wydania). Ustalone zostały podstawowe pojęcia, kwestia podzielności wyrazów (kryteria wydzielenia członów składowych) i ich budowy, pojęcie wartości kategorialnej, kategorii i typu słowotwórczego, pojęcie produktywności. Zdefiniowane zostały podstawowe terminy (derywat, formant wraz z typologią strukturalną i funkcjonalną, kategoria słowotwórcza, typ słowotwórczy). Opis budowy słowotwórczej poszczególnych części mowy wraz z typologią semantyczną derywatów bazuje na trzech metodologiach: na dwuczłonowej koncepcji jednostek językowych J. Rozwadowskiego, logiczno-syntaktycznej teorii W. Doroszewskiego i na onomazjologicznej teorii M. Dokulila.

Przedstawiona w podręczniku teoria analizy słowotwórczej została rozwinięta i doprecyzowana (zwłaszcza jeśli chodzi o typologię formantów) przez Grzegorzczkową we współautorskim (wspólnie z J. Puzyniną) opracowaniu słowotwórstwa rzeczowników sufiksalnych rodzimych (1979).

Wśród prac z zakresu słowotwórstwa dominują opracowania monograficzne. Czasem są to propozycje nowych interpretacji faktów słowotwórczych z innej niż tradycyjna perspektywy (Kaproń-Charzyńska 2005), częściej jednak są to opracowania określonych wykładników – pojedynczych formantów lub ich zespołów, których tradycja sięga monografii słowotwórczych opublikowanych na przełomie lat 30. XX wieku przez W. Doroszewskiego. Ten nurt badań dokumentują m.in. artykuły poświęcone głównie sufiksom rzeczownikowym: *-owy* (Moszyńska 1960), *-niczy* (Kreja 1983), *-ant* (Długosz-Kurczabowa 1988; Waszakowa 1990), *-or*, *-tor*, *-ator* (Długosz-Kurczabowa 1990; Waszakowa 1992), *-anin*, *-an* (Kreja 1993), *-er* (Długosz-Kurczabowa 1994; Waszakowa 1993), *-anin*, *-an* (Kreja 1993), *-istal-ysta* (Waszakowa 1995) oraz ich zbiorom (Kreja 1996, 1999, 2000, 2002), a także prace monograficzne poświęcone wybranym częściom mowy z określonymi wykładnikami, m.in. „Dystrybucja polskich rzeczownikowych formantów przyrostkowych” (Michalewski 1984), „Słowotwórstwo współczesnego języka polskiego. Rzeczowniki sufiksalne rodzime” (Grzegorzczkowa, Puzynina 1979), „Derywacja ujemna we współczesnym języku polskim (Kaproń-Charzyńska 2005) i będące kontynuacją tego tematu liczne artykuły w periodykach i monografie K. Waszakowej: o rzeczownikach z formantami paradygmatycznymi (1993, 1996), o rzeczownikach sufiksalnych obcych (1994), o przejawach internacjonalizacji (2005), jak również opracowanie Michała Szczyszka o derywatach z przyrostkiem *-owicz* (2006). Złożenia imienne we współczesnym języku polskim były przedmiotem opisu Zofii Kurzowej (1976b). Analiza materiału językowego z perspektywy formantu pozwala zaobserwować zmiany w zakresie ich produktywności, motywacji, modyfikacji semantyki derywatów, relacji w zakresie synonimii/polisemii, a także występowania derywatów w określonych stylach czy odmianach językowych (zob. też: Grzegorzczkowa, Puzynina 1984b).

Słowotwórstwo przymiotników – w porównaniu z rzeczownikami rzadziej było przedmiotem zainteresowania polonistów. Z dawniejszych publikacji można tu wymienić monografię Haliny Kurkowskiej (1954), Salomei Szlifarskiej „Przymiotniki dzierżawcze we współczesnym języku polskim” (1960) i ujęcie kontrastywne Andrzeja Sieczkowskiego

„Struktura słownictwa przymiotników czeskich i polskich...” (1957), z późniejszych „Stopniowanie przymiotników polskich z przedrostkiem «przy-»” (Perzowa 1969) i „Polskie przymiotniki złożone typu «dwuoki», «krzywousty», «rudobrody»...” (Malec 2007). Dotyczą one zróżnicowanych zagadnień, poczynając od opisu pełnego materiału po wybrane klasy formalne lub semantyczne. Ten ostatni typ interpretacji faktów słownictwowych zapoczątkowała Alicja Nagórko monografią „Zagadnienia derywacji przymiotników” (1987), dla której określenie miejsca przymiotników w semantycznym modelu zdania jest punktem wyjścia do interpretacji szczegółowych problemów, jak predykatywność przymiotników odrzeczownikowych, typologia cech wyrażanych przymiotnikiem, zagadnienie polisemii czy syntaktyczna derywacja przymiotników (zob. Kallas 1984).

Problemy związane ze słownictwem czasowników były przedmiotem monografii R. Grzegorzczycowej „Czasowniki odimienne we współczesnym języku polskim” (1969), natomiast słownictwa czasowników odczasownikowych – „Iterativa «bierać», «pisywać» w języku polskim” – dotyczy praca B. Dunaja (1971). Publikacja „Schematy wyobrazeniowe a semantyka polskich prefiksów czasownikowych «do-», «od-», «prze-», «roz-», «u-»” Renaty Przybylskiej (2006) wpisuje się w nowsze nurty semantycznej interpretacji i charakterystyki wykładników słownictwowych (zob. Wróbel 1984).

Dobłą ilustracją tematyki słownictwowej obecnej w publikacjach z ostatnich lat są tomy studiów serii „Wokół słów i znaczeń”, będące pokłosiem cyklu konferencji upamiętniających Bogusława Kreję: „Z problemów słownictwa” (2008), „Słownictwo a media” (2011), „Słownictwo w różnych odmianach języka” (2013), „Słownictwo dawne i współczesne” (2014), „Słownictwo języka mówionego i pisanego” (2016), „Słownictwo onomastyczne i apelatywne” (2019).

Oprócz prac czysto opisowych podjęto też próby sformalizowania opisu relacji słownictwowych, konstruowania formalno-semantycznych modeli typów formacji lub określonych procesów derywacyjnych (zob. M. Wiśniewski 2013, 2014, 2020). Nowe, wielorakie możliwości interpretacji materiału pojawiły się wraz z dostępem do danych korpusowych (zob. Rafał L. Górski 2016), które okazują się przydatne zwłaszcza w parametrycznej charakterystyce tak derywatów, jak i ich składowych.

Na nowy aspekt badania faktów słownictwowych ponad trzydzieści lat temu zwróciła uwagę H. Jadacka (1992), pisząc o teoretycznych podstawach słownictwa normatywnego. Przed dwudziestu laty wróciła do problemu artykułem „Czy istnieje słownictwo normatywne?” (2004), który pozwolił na rekapitulację, że „słownictwo normatywne istnieje w praktyce, nie istnieje natomiast w teorii” (2004: 99). Chodziło tu o naukowe podstawy tej teorii.

5. Słownictwo języka literackiego – diachronia

„O dorobku i perspektywach słownictwa historycznego języka polskiego” (1976) pisała blisko pół wieku temu J. Puzynina. Jak zauważyła, mamy do czynienia z opracowaniami dwójakiego typu: z ujęciami synchronicznymi i diachronicznymi. Opisy synchroniczne przedstawiają materiał w jakimś ustalonym momencie, natomiast ujęcia diachroniczne przedstawiają jego rozwój. Monograficzne ujęcia materiału historycznego pojawiły się stosunkowo

późno. Przykładem mogą tu być publikacje Józefa Zaleskiego „Wyrazy zdrobnięte w polszczyźnie XVI w.” (1959) oraz Ewy Ostrowskiej „Rzeczowniki z przyrostkiem *-ość* w języku XVI wieku” (1962), Krystyny Długosz-Kurczabowej „Funkcje formantów rzeczownikowych w Leksykonie Jana Mączyńskiego” (1977) czy Krystyny Kleszczowej „Derywacja paradygmatyczna w historii języka polskiego. Rzeczowniki” (2006), reprezentujące dwa różne punkty widzenia materiału językowego (charakterystyka wybranej klasy semantycznej w pierwszej pozycji wobec opisu formalnego wykładników słowotwórczych). Przeważnie jednak w opracowaniach łączy się oba aspekty – funkcjonalny i formalny (Puzynina 1976: 159). Prace traktujące o słowotwórstwie tekstów literackich, np. „Neologizmy w dziełach Wacława Potockiego”, koncentrowane są na idiolekcie autora, jego kreatywności językowej lub regionalnej proveniencji (Saloni 1962: 161).

Na przełomie wieków pojawiły się publikacje uwzględniające materiał staropolski uporządkowany według kategorii gramatycznych derywatów (pochodne rzeczowniki, przymiotniki, czasowniki): pod redakcją K. Kleszczowej „Słowotwórstwo języka doby staropolskiej. Przegląd formacji rzeczownikowych” (1996), „Staropolskie kategorie słowotwórcze i ich perspektywiczna ewolucja: rzeczowniki” (1998), „Staropolskie derywaty przymiotnikowe i ich perspektywiczna ewolucja” (2003), „Słowotwórstwo czasowników staropolskich – stan i tendencje rozwojowe” (Janowska, Pastuchowa 2005), „Zmiany semantyczne i strukturalne czasowników odrzeczownikowych w polszczyźnie” (Pastuchowa 2000) czy dotycząca późniejszego okresu praca Agnieszki Szczaus „Rzeczownikowe synonimy słowotwórcze w polszczyźnie XVI wieku” (2005). Na „Możliwości zastosowania opisu gniazdowego w diachronii” (1994) wskazywała dokładnie trzydzieści lat temu Olga Wolińska.

Opracowania słowotwórstwa w ramach podręczników gramatyki historycznej języka polskiego (Klemensiewicz, Lehr-Splawiński, Urbańczyk 1964; Rospond 1971 oraz Długosz-Kurczabowa, Dubisz 1999) stanowią swoiste podsumowanie wiedzy o słowotwórstwie minionych epok, zrealizowane także według dwóch różnych strategii. Najogólniej rzecz ujmując, pierwsze zawiera opis kategorii semantycznych pochodnych rzeczowników, przymiotników i czasowników oraz charakterystykę środków morfologicznych służących do ich tworzenia. Natomiast Rospond przyjął formalne uporządkowanie materiału. Podobnie, choć na innych zasadach, jest w opracowaniu Długosz-Kurczabowej i Dubisza, gdzie kryterium nadrzędnym w porządkowaniu informacji było rozróżnienie derywacji i kompozycji, w ramach derywacji – techniki derywacyjne oraz zmiany w zakresie ich stosowalności. W ramach kompozycji – geneza, funkcje i rozwój w polszczyźnie złożzeń, zrostów i zestawień oraz skrótowców w poszczególnych okresach historycznych.

6. Słowotwórstwo gwar

W najwcześniejszych opisach gwar pomijano zagadnienia słowotwórstwa. Pierwsze opracowania w zasadzie pojawiły się w latach 50. minionego wieku w monograficznych opisach wybranych dialektów (zob. prace Z. Gołąba, M. Szymczaka, H. Górnowicza, F. Pluty, S. Warchoła, T. Malca i in.).

Pracą o charakterze ogólnym była monografia Władysława Cyrana „Tendencje słowotwórcze w gwarach polskich” (1977), ujmująca problematykę pod kątem tytułowych

tendencji zgodnych z systemem ogólnopolskim, a następnie – tendencji właściwych tylko gwarom. Za wspólne uznana została znaczna produktywność wielofunkcyjnych formantów rzeczownikowych, derywacji wstecznej, uniwerbizacji oraz słowotwórcza aktywność wyrażen przyimkowych, natomiast w zakresie słowotwórstwa czasowników produktywność typów odrzeczownikowych. Wśród tendencji odróżniających wskazuje się pewne cechy semantyczne (tworzenie deminutywów i augmentatywów, pewne różnice w zakresie wykorzystania formantów tworzących nazwy czynności). Z odróżniających tendencji formalnych wymienia się znaczną produktywność sufiksów staropolskich, obecność formantów typowo gwarowych, zarówno sufiksalnych, jak i prefiksalnych, a także produktywność złożeń.

Wraz z upływem lat przybywało opracowań dotyczących szczegółowych zagadnień oraz wybranych obszarów Polski, poszerzających i aktualizujących wiedzę o procesach słowotwórczych w gwarach. Uwagę skupiano na słowotwórstwie wybranych części mowy, typach słowotwórczych, funkcji formantów, a także na słowotwórstwie podsystemu onimicznego, przy okazji rewizji podlegały ustalenia terminologiczne, podstawy metodologiczne badań (często z propozycją aplikacji nowszych metodologii) i typologii derywatów.

Z tych względów nie tylko dla opisu rzeczowników ważną pozycją było dwuczęściowe opracowanie R. Laskowskiego „Derywacja rzeczowników w dialektach laskich”. Cz. I: „Abstracta, collectiva, deminutiva, augmentativa” (1966); Cz. II: „Rzeczowniki z formantem w funkcji przedmiotowej” (1971). W tym nurcie tematycznym mieszczą się monografie, np.: „Nomina attributiva. Studium leksykalno-słowotwórcze” (Szczepankowska 1998), „Budowa wybranych formacji rzeczownikowych – szczególnie nazw miejsc – w gwarach między Wiśłą a Wieprzem” (Sierociuk 1996), „Słowotwórstwo gwar polskich na Ukrainie. Czasownik” (Czarnecka 2014). Tak pod względem formalnym, jak semantycznym, funkcjonalnym i geograficznego rozprzestrzenienia dotyczy publikacja „Rzeczowniki złożone w gwarach polskich” (Grochola-Szczepanek 2002). O „Funkcjach formantów rzeczownikowych w polszczyźnie ludowej (na przykładzie trzech wsi podkarpackich)” traktuje publikacja Tomasa Kurdyły (2011).

Jako nadrzędne kryterium w słowotwórczej klasyfikacji czasowników wykorzystuje się gramatyczny charakter podstawy, umożliwiający ich podział na derywaty odczasownikowe (formacje dewerbalne, deverbative) i derywaty odimienne (formacje denominalne, denominative) motywowane rzeczownikami, przymiotnikami, liczebnikami (Ejsmunt-Wieczorek 2019: 11).

Propozycję szczegółowej klasyfikacji czasowników pochodnych, uwzględniającej charakter gramatyczny podstaw, a w ich obrębie typ formantu (formacje dewerbalne prefiksalne, sufiksalne, prefiksально-postfiksalne oraz formacje denominalne z podziałem na formacje sufiksalne, prefiksально-sufiksalne, prefiksально-sufiksально-postfiksalne, sufiksально-postfiksalne) oraz zróżnicowanie semantyczne derywatów (np. derywaty o funkcji aspektowej, derywaty semelfaktywne – momentalne, derywaty terminatywne, derywaty oznaczające pewną intensywność akcji, derywaty oznaczające ruch ‘do góry’) zawiera np. monografia Anny Fadeckiej (2010).

Podobnie jak w polszczyźnie ogólnej, w tworzeniu czasowników dewerbalnych produktywność są formanty prefiksalne i prefiksально-postfiksalne, „ustabilizowaną pozycję” ma także derywacja odimienne (Ejsmunt-Wieczorek 2019: 21). W tworzeniu denominatywów

najaktywniejszy jest formant paradygmaticzny. Na dalszych pozycjach sytuują się formanty prefiksально-paradygmaticzne i paradygmaticzno-postfiksalne.

7. Słotwórstwo w onomastyce

W badaniach onomastycznych rozpowszechniona była metodologia historyczna, ustalanie etymologii i źródeł nazw własnych oraz ich rozprzestrzenienia geograficznego. W ujęciach synchronicznych istotne były zagadnienia związane z funkcjonowaniem nazw własnych, ich użyciem, a więc z morfologią (odmianą), z procesami adaptacji obcych nazw własnych w polskim systemie fleksyjnym i ortograficznym. Pojawiały się też nowe problemy wynikające m.in. z relacji, w jakie nazwy wchodzą między sobą, z ich potencji w systemie językowym czy z uwikłania w sytuacje pozajęzykowe. Jednym ze sposobów wykorzystania materiału onomastycznego do tworzenia nowych jednostek nominacyjnych jest apelatywizacja nazw własnych, por. K. Długosz-Kurczabowej „Apelatywizacja biblijnych nazw własnych w języku polskim” (1990). Pewne luki nominacyjne w podsystemie propriálním wypełniają formacje tworzone środkami słotwórczymi właściwymi polszczyźnie ogólnej, np. „Derywacja paradygmaticzna w staropolskiej antroponimii” (Cieślikowa 1991), „Słotwórstwo polskich nazwisk – struktury sufiksalne” (Kreja 2001), „Nazwiska patronimiczne z formantem *-uk* w powiecie hajnowskim na Białostoczczyźnie na tle ogólnopolskim” (Sajewicz 2021). Częściej jednak w opracowaniach podejmuje się zagadnienia słotwórczej aktywności nazw własnych i środków gramatycznych umożliwiających transpozycję nazw własnych na inne nazwy własne lub pospolite, zob. m.in. „Formy nazwisk żon i dzieci...” (Zaręba 1966, 1967), „Pochodne nazw własnych w słowniku i tekście” (Dereń 2005), „Pochodne nazw własnych w słownikach ogólnych współczesnej polszczyzny” (Kowalik 2008), „Modele strukturalne przymiotników motywowanych przez nazwy miejscowe” (Strutyński 1979), „Na marginesie słotwórstwa przymiotników od nazw miejscowości w języku polskim” (Kowalik 2017), „Przymiotniki toponimiczne określające rzeczowniki pospolite...” (Kallas 1976), „Słotwórstwo antroponimów nieoficjalnych” (Biolik 2016). Nowszym typem opracowań są opisy metodą gniazdową (Kallas 2003, 2006).

8. Słotwórstwo konfrontatywne

W badaniach konfrontatywnych dominują studia na materiałach polsko-innosłowiańskich, które umożliwiają albo uchwycenie zbieżności, albo wyrazistych kontrastów między językami w zakresie wykorzystywanych środków, ich stosowalności, produktywności, tendencji rozwojowych kategorii słotwórczych itp. W doborze materiału do analizy jako nadrzędne przyjmuje się kryteria formalne (typ podstaw, charakter derywatów, typ formantów) lub semantyczne (deminutywa, nazwy osobowe, negatywa). Nie ma luk, jeśli chodzi o uwzględnianie innych języków słowiańskich w analizach porównawczych polszczyzny, są jednak różnice w intensywności badań w zakresie porównywanych języków, widoczne zwłaszcza z perspektywy czasowej. Przeważają publikacje o tematyce polsko-rosyjskiej, co nie zaskakuje wobec osiągnięć rusycystyki w zakresie metodologii badań słotwórczych, ich atrakcyjności i możliwości aplikacji do analizy materiału polskiego, a co z powodzeniem udało się

zrealizować w badaniach słowotwórczych polskiej leksyki metodą gniazdowania. Jednak nadal w badaniach kontrastywnych dominują prace, w których o doborze materiału decydują czynniki formalne – przynależność wyrazów motywujących do określonych części mowy lub gramatyczna charakterystyka derywatów, ewentualnie typ formantu. Rzadziej natomiast badania dotyczą określonych klas semantycznych. Jako ilustracja mogą tu służyć prace: „Złożenia imienne w języku rosyjskim i polskim” (Blicharski 1978), „Czasowniki denominalne w języku polskim i rosyjskim” (Dulewiczowa 1981), „Metoda analizy gniazdowej w konfrontatywnych badaniach słowotwórstwa współczesnego języka polskiego i rosyjskiego (Formacje odprzymiotnikowe)” (Jochym-Kuszlukowa 1982), „Gniazda słowotwórcze czasowników oznaczających położenie w przestrzeni w języku rosyjskim i polskim” (Stawnicka 1991) czy z nowszych tejeż dwutomowe „Studium porównawcze nad kategorią semantyczno-słowotwórczą «Aktionsarten» w języku rosyjskim i polskim” (Stawnicka 2009, 2010) oraz „Słowotwórcza kategoria negacji. Prefiksalne negatywa rzeczownikowe we współczesnym języku polskim i rosyjskim” (Pstyga 2010). Ze studiów polsko-słowackich na uwagę zasługuje opracowanie „Denominalne derywaty czasownikowe o formantach prefiksально-sufiksalnych w języku polskim i słowackim (studium kontrastywne)” (Mieczkowska 1985), „Zapożyczenia a paralele słowotwórcze w rozwoju leksyki przełomu wieków (w ujęciu słowacko-polskim)” (Mieczkowska, Fall 2015). W konfrontacji polsko-bohemistycznej klasyczną pozycją jest monografia „Struktura słowotwórcza przymiotników czeskich i polskich” (Sieczkowski 1957), z nowszych praca „Uniwerbizacja w języku czeskim i polskim” (Szczepańska 1994) o charakterystycznej współcześnie w funkcjonowaniu języka tendencji do skrótu. Konfrontacji wybranych języków zachodnio- i wschodniosłowiańskich poświęcona jest publikacja „Niepodstawowe nazwy barw w języku polskim, czeskim, rosyjskim i ukraińskim” (Bjelajeva 2005). „Gramatykę konfrontatywną bułgarsko-polską” opracowała V. Maldijeva (2009), o „Słowotwórstwie agentywnych nazw osobowych w języku polskim, rosyjskim i bułgarskim” pisała Mariola Walczak-Mikołajczakowa (2000), Natalia Długosz jest autorką monografii o „Słowotwórstwie polskich i bułgarskich deminutywów rzeczownikowych” (2009), zaś o „Deminutywach w języku macedońskim i polskim w ujęciu konfrontatywnym (na szerszym tle słowiańskim)” pisał Jan Sokołowski (2018). Podobnie na tle słowiańskim przedstawione są „Polskie przymiotniki złożone typu «dwuoki», «krzywousty», «rudobrody»” (Malec 2007). Polskie przymiotniki były też przedmiotem analiz porównawczych z materiałem niesłowiańskim, m.in.: w monografii „English and Polish Adjectives” (Szymanek 1985). Konfrontacji wielojęzycznej poświęconych jest kilka prac Marka Gawelki, m.in. „Sufiksy przymiotnikowe w języku polskim, niemieckim i francuskim” (1976) i „Analiza typologiczna i kontrastywna romańskich przymiotników odrzeczownikowych (przedstawionych w zestawieniu z przymiotnikami angielskimi, niemieckimi i polskimi)” (1979). Trzeba też odnotować wieloautorską pozycję typu leksykograficznego „Semantyczno-syntaktyczny słownik słowiańskich czasowników odmiennych” pod redakcją Stanisława Karolaka (1980). Wyjątkową pozycją z uwagi na dobór języków do analizy jest „Słowotwórstwo rzeczowników arabskich i polskich...” (Król 2013).

Jak potwierdza przytoczona tu literatura, słowotwórstwo od momentu, gdy wzorem łacińskim zaistniało w opisie języka polskiego, przeszło wielką metamorfozę – zmienił się zakres wiedzy o strukturze faktów językowych, idei ich interpretacji, opisu elementów jednostek

językowych i metajęzyka oraz procedury stosowanej zarówno do analizy materiału współczesnego, jak i historycznego. „Głoszona przez strukturalizm zasada autonomiczności języka, koncentrowanie się na immanentnych właściwościach systemu, pozwoliły stworzyć procedurę synchronicznej analizy słowotwórczej, przedstawić modele słowotwórcze, ustalić hierarchię jednostek (od typu słowotwórczego do kategorii), rodzaje i funkcje formantów ze wskazaniem ich cech inwariantnych, kontekstowych i fakultatywnych” (Nagórko 1997: 49).

Wyjaśnienia trudnych do interpretacji w ramach powyższej metodologii faktów poszukuje się przez zmianę optyki badawczej, przez zastosowanie metod konceptualizacji i kategoryzacji, podstawowych dla językoznawstwa kognitywnego (traktowanie derywatów jako pojemnika konceptów oraz „kategoryzacja struktur słowotwórczych i ich elementów jako zjawisk mniej lub bardziej prototypowych”) (Waszakowa 2004: 75). Szerzej na ten temat zob. np. „Kategorie słowotwórcze w perspektywie kognitywnej” (Grzegorzczkowska, Szymanek 2001), „Kognitywistyczne ujęcia derywatów słowotwórczych a koncepcja Miloša Dokulila” (Waszakowa 2015), „Kognitywno-komunikacyjne aspekty słowotwórstwa. Wybrane zagadnienia opisu derywacji w języku polskim” (Waszakowa 2017), „Język w działaniu i działania na języku. Szkice semantyczno-słowotwórcze” (Waszakowa 2021) (por. Grzegorzczkowska 1964, 1982; Kawyn-Kurzowa 1964; Puzynina 1964; Honowska 1979).

Literatura

Bibliografie

- Doroszewski, W. (red.). 1958. *Materiały do bibliografii słowotwórstwa języków słowiańskich. Z. 1: Prace drukowane w polskich periodykach językoznawczych*. Warszawa: Wydawnictwo UW.
- Doroszewski, W. (red.). 1959. *Materiały do bibliografii słowotwórstwa języków słowiańskich. Z. 2: Druki*. Warszawa: Wydawnictwo UW.
- Doroszewski, W. (red.). 1967. *Materiały do bibliografii słowotwórstwa języków słowiańskich. Z. 3: Artykuły i prace opublikowane w Polsce w latach 1958–1965*. Warszawa: Wydawnictwo UW.
- Puzynina, J. (red.). 1973. *Materiały do bibliografii słowotwórstwa języków słowiańskich. Z. 4: Prace opublikowane w latach 1966–1971*. Warszawa: Wydawnictwo UW.
- Puzynina, J. (red.). 1978. *Materiały do bibliografii słowotwórstwa języków słowiańskich. Z. 5: Prace opublikowane w latach 1972–1976*. Warszawa: Wydawnictwo UW.
- Grochowska, A. 1983. *Materiały do bibliografii słowotwórstwa języków słowiańskich. Z. 6: Prace opublikowane w Polsce w latach 1977–1981*. Warszawa: DiG.
- Grochowska, A. 1989. *Materiały do bibliografii słowotwórstwa języków słowiańskich. Z. 7: Prace opublikowane w Polsce w latach 1981–1985*. Warszawa: DiG.
- Grochowska, A. 1996. *Materiały do bibliografii słowotwórstwa języków słowiańskich. Z. 8: Prace opublikowane w latach 1986–1994*. Warszawa: DiG.

Opracowania (wybór)

- Agrell, A. 1918. *Przedrostki postaciowe czasowników polskich*. Kraków: PAU.
- Badyda, E., J. Maćkiewicz, i E. Rogowska-Cybulska (red.). 2011. *Wokół słów i znaczeń. T. 4: Słowotwórstwo a media. Materiały czwartej konferencji językoznawczej poświęconej pamięci Profesora Bogusława Krei*. Gdańsk: Wydawnictwo UG.

- Badyda, E., J. Maćkiewicz, E. Rogowska-Cybulska (red.). 2013. *Wokół słów i znaczeń. T. 5: Słowotwórstwo w różnych odmianach języka. Materiały piątej konferencji językoznawczej poświęconej pamięci Profesora Bogusława Krei*. Gdańsk: Wydawnictwo UG.
- Biolik, M. 2016. *Słowotwórstwo antroponimów nieoficjalnych*. Olsztyn: Wydawnictwo UWM.
- Bjelajeva, I. 2005. *Niepodstawowe nazwy barw w języku polskim, czeskim, rosyjskim i ukraińskim*. Warszawa: Wydział Polonistyki UW.
- Blicharski, M. 1978. *Złożenia imienne w języku rosyjskim i polskim: studium konfrontatywne*. Wrocław–Warszawa: Zakład Narodowy im. Ossolińskich.
- Brodowska-Honowska, M. 1967. *Zarys klasyfikacji polskich derywatów*. Wrocław: Zakład Narodowy im. Ossolińskich.
- Burkacka, I. 2001. *Porównawcza analiza gniazdowa wybranych leksemów neutralnych i nacechowanych ekspresywnie*. Warszawa: Wydział Polonistyki UW.
- Burkacka, I. 2006. „Ciągi sufiksalne w derywatach odrzeczownikowych”. *Poradnik Językowy* 10: 19–30.
- Burkacka, I. 2007. „Ucięcia w procesie sufiksacji”. *LingVaria* 2: 55–66.
- Burkacka, I. 2010a. „Łączliwość rzeczownikowych sufiksów obcych”. W *Słowa – kładki, na których spotykają się ludzie różnych światów*, red. I. Burkacka, R. Pawelec, i D. Zdunkiewicz-Jedynak. Warszawa: Wydział Polonistyki UW, 177–192.
- Burkacka, I. 2010b. „Klasyfikacja słowotwórcza nowszych zapożyczeń”. *Linguistica Copernicana* 2(4): 229–240.
- Burkacka, I. 2011. „Terminy naukowe jako podstawy słowotwórcze”. *LingVaria* 1(11): 43–70.
- Burkacka, I. 2012. *Kombinatoryka sufiksalna w polskiej derywacji odrzeczownikowej*. Warszawa: Wydział Polonistyki UW.
- Cyran, W. 1967. *Przysłówki polskie. Budowa słowotwórcza*. Łódź: ŁTN.
- Cyran, W. 1977. *Tendencje słowotwórcze w gwarach*. Łódź: ŁTN.
- Czarnecka, K. 2014. *Słowotwórstwo gwar polskich na Ukrainie. Czasownik*. Kraków: Libron.
- Decyk-Zięba, W. 2020. „O kształtowaniu się polskiej terminologii gramatycznej”. *Poradnik Językowy* 5: 60–75.
- Dereń, B. 2005. *Pochodne nazw własnych w słowniku i tekście*. Opole: Wydawnictwo UO.
- Długosz, N. 2009. *Słowotwórstwo polskich i bułgarskich deminutywów rzeczownikowych*. Poznań: Wydawnictwo Poznańskie.
- Długosz-Kurczabowa, K. 1977. „Funkcje formantów rzeczownikowych w «Leksykonie Jana Mączynskiego»”. *Prace Filologiczne* 27: 47–158.
- Długosz-Kurczabowa, K. 1990. *Apelatywizacja biblijnych nazw własnych w języku polskim*. Wrocław: Zakład Narodowy im. Ossolińskich.
- Długosz-Kurczabowa, K., i S. Dubisz. 2001. *Gramatyka historyczna języka polskiego. Słowotwórstwo*. Warszawa: Wydawnictwo UW.
- Dokulil, M. 1979. *Teoria derywacji*, tłum. A. Bluszcz, i J. Stachowski. Warszawa: Zakład Narodowy im. Ossolińskich.
- Doroszewski, W. 1952. *Podstawy gramatyki polskiej. Część pierwsza*. Warszawa: Państwowe Wydawnictwo Naukowe.
- Dulewiczowa, I. 1981. *Czasowniki denominalne w języku polskim i rosyjskim*. Wrocław: Zakład Narodowy im. Ossolińskich.
- Dunaj, B. 1971. *Iterativa typu «bierać», «pisywać» w języku polskim*. Kraków: Wydawnictwo UJ.

- Dyszak, A. 1995. „Morfotaktyka i morfonologia jako wstęp do fleksji współczesnego języka polskiego”. *Zeszyty Naukowe WSP w Bydgoszczy. Studia Filologiczne* 38; *Filologia Polska* 16: 137–155.
- Dzierżanowska, M., C. Niewiadomska, i J. Warnkówna. 1912. *Gramatyka języka polskiego z ćwiczeniami: podręcznik szkolny na klasy I, II i III*, wyd. 6. Warszawa: Gebethner i Wolff.
- Ejsmunt-Wieczorek, I. 2019. „Uwagi o sposobach tworzenia czasowników denominalnych w gwarach”. W *Słowotwórstwo apelatywne i onomastyczne. Materiały ósmej konferencji językoznawczej poświęconej pamięci Profesora Krei*, red. E. Rogowska-Cybulska, A. Lica, i E. Badyda. Gdańsk: Wydawnictwo UG, 11–23.
- Fadecka, A. 2010. *Słowotwórstwo czasownika w gwarze*. Łódź: Wydawnictwo Akademii Humanistyczno-Ekonomicznej w Łodzi.
- Gaertner, H. 1938–1939. *Gramatyka współczesnego języka polskiego*. Lwów: Książnica-Atlas.
- Gala, S. 2007. *Kwestionariusz do badań słowotwórstwa w gwarach pogranicza wielkopolsko-małopolsko-mazowiecko-śląskiego*. Łódź: Wydawnictwo UŁ.
- Gawelko, M. 1976. *Sufiksy przymiotnikowe w języku polskim, niemieckim i francuskim: studium z zakresu gramatyki kontrastywnej*. Kraków: Wydawnictwo UJ.
- Gawelko, M. 1979. *Analiza typologiczna i kontrastywna romańskich przymiotników odrzeczownikowych (przedstawionych w zestawieniu z przymiotnikami angielskimi, niemieckimi i polskimi)*. Kraków: Wydawnictwo UJ.
- Gołąb, Z., A. Heinz, i K. Polański. 1968. *Słownik terminologii językoznawczej*. Warszawa: Państwowe Wydawnictwo Naukowe.
- Goral, A. 2013. *Derywacja sufiksalna osobowych nazw subiektów czynności w języku białoruskim*. Lublin: Wydawnictwo UMCS.
- Górski, R.L. 2016. „Jeszcze raz o produktywności formantów przymiotnikowych”. *Prace Filologiczne* 67: 111–128.
- Grabias, S. 1981. „Typy derywacji i składnikowa analiza funkcji formantów”. W *Pojęcie derywacji w lingwistyce*, red. J. Bartmiński. Lublin: Wydawnictwo UMCS, 127–148.
- Grochola-Szczepanek, H. 2002. *Rzeczowniki złożone w gwarach polskich*. Kraków: Wydawnictwo Naukowe DWN.
- Gruszczyński, W., i J. Bralczyk (red.). 2002. *Słownik gramatyki języka polskiego*. Warszawa: WSiP.
- Grzegorzczkova, R. 1964. „Słowotwórstwo w językoznawstwie polskim XIX wieku («Z historii polskiej nauki o budowie wyrazów II»)”. *Prace Filologiczne* 18: 203–221.
- Grzegorzczkova, R. 1969. *Czasowniki odimienne we współczesnym języku polskim*. Wrocław: Zakład Narodowy im. Ossolińskich.
- Grzegorzczkova, R. 1979. *Zarys słowotwórstwa polskiego. Słowotwórstwo opisowe*, wyd. 3 popr. Warszawa: Państwowe Wydawnictwo Naukowe.
- Grzegorzczkova, R. 1982. „Stan badań i perspektywy rozwoju polskiego słowotwórstwa”. W *Język i językoznawstwo polskie w sześćdziesięciolecie niepodległości (1918–1978). Materiały konferencji naukowej*, red. J. Rieger, i M. Szymczak. Warszawa: Zakład Narodowy im. Ossolińskich, 87–95.
- Grzegorzczkova, R. 1983. „Miejsce derywacji przymiotnikowej w semantycznym opisie języka”. *Poilonica* 8: 49–55.
- Grzegorzczkova, R. 1984. „Słowotwórstwo przysłówków”. W *Gramatyka współczesnego języka polskiego. Morfologia*, red. R. Grzegorzczkova, R. Laskowski, i H. Wróbel. Warszawa: Państwowe Wydawnictwo Naukowe, 455–466.

- Grzegorzcykova, R., i J. Puzynina. 1979. *Słowotwórstwo współczesnego języka polskiego*. Warszawa: Państwowe Wydawnictwo Naukowe.
- Grzegorzcykova, R., R. Laskowski, i H. Wróbel (red.). 1984. *Gramatyka współczesnego języka polskiego. Morfologia*. Warszawa: Państwowe Wydawnictwo Naukowe.
- Grzegorzcykova, R., i J. Puzynina. 1984a. „Problemy ogólne słowotwórstwa. Rzeczownik”. W *Gramatyka współczesnego języka polskiego. Morfologia*, red. R. Grzegorzcykova, R. Laskowski, i H. Wróbel. Warszawa: Państwowe Wydawnictwo Naukowe, 307–407.
- Grzegorzcykova, R., i J. Puzynina. 1984b. „Słowotwórstwo rzeczowników”. W *Gramatyka współczesnego języka polskiego. Morfologia*, red. R. Grzegorzcykova, R. Laskowski, i H. Wróbel. Warszawa: Państwowe Wydawnictwo Naukowe, 332–407.
- Grzegorzcykova, R., i B. Szymanek. 2001. „Kategorie słowotwórcze w perspektywie kognitywnej”. W *Współczesny język polski*, red. J. Bartmiński. Wrocław: Zakład Narodowy im. Ossolińskich, 469–484.
- Heinz, A. 1961. „Fleksja a derywacja”. *Język Polski* 41: 343–354.
- Heinz, A. 1967. „Kategorie przejściowe (pośrednie) w języku”. *Biuletyn Polskiego Towarzystwa Językoznawczego* 25: 43–61.
- Honowska, M. 1972. „Współczesne słowotwórstwo”. W *Problemy współczesnego słowotwórstwa a dydaktyka uniwersytecka*, red. J. Puzynina. Warszawa: Państwowe Wydawnictwo Naukowe, 5–23.
- Honowska, M. 1979. *Ewolucja metod polskiego słowotwórstwa synchronicznego (w dziesięciolecie 1967–1977)*. Wrocław: Zakład Narodowy im. Ossolińskich.
- Jadacka, H. 1988. „Zeszyt próbny «Słownika gniazd słowotwórczych współczesnego języka polskiego»”. Warszawa: Zakład Narodowy im. Ossolińskich.
- Jadacka, H. 1991. „Aktywność słowotwórcza polskich rzeczowników niemotywowanych (na materiale gniazdowym)”. Warszawa: Państwowe Wydawnictwo Naukowe.
- Jadacka, H. 1992. „Teoretyczne podstawy słowotwórstwa normatywnego”. *Poradnik Językowy* 8: 549–561.
- Jadacka, H. 1995. *Rzeczownik polski jako baza derywacyjna. Opis gniazdowy*. Warszawa: Wydawnictwo Naukowe PWN.
- Jadacka, H. 2001a. *System słowotwórczy polszczyzny (1945–2000)*. Warszawa: Wydawnictwo Naukowe PWN.
- Jadacka, H. 2001b. „Czym się stał polski system słowotwórczy w wieku XX?”. W *Polszczyzna XX wieku. Ewolucja i perspektywy rozwoju*, red. S. Dubisz, i S. Gajda. Warszawa: Elipsa, 83–93.
- Jadacka, H. 2004. „Czy istnieje słowotwórstwo normatywne?”. *Poradnik Językowy* 2: 91–100.
- Jadacka, H. 2009. *Kultura języka polskiego. Fleksja, słowotwórstwo, składnia*. Warszawa: Wydawnictwo Naukowe PWN.
- Jadacka, H. 2017. „Ewolucja zakresu pojęciowego niesufiksalnych technik słowotwórczych”. *LingVaria* 1(23): 89–98.
- Jadacka, H., M. Bondkowska, I. Burkacka, i in. 2001. *Słownik gniazd słowotwórczych współczesnego języka ogólnopolskiego. T. 2: Gniazda odrzeczownikowe*. Kraków: Towarzystwo Wydawnicze „Historia Iagellonica”.
- Janowska, A., i M. Pastuchowa. 2005. *Słowotwórstwo czasowników staropolskich: stan i tendencje rozwojowe*. Kraków: Universitas.
- Jochym-Kuszlikowa, L. 1982. *Metoda analizy gniazdowej w konfrontatywnych badaniach słowotwórstwa współczesnego języka polskiego i rosyjskiego (Formacje odprzymiotnikowe)*. Kraków: Wydawnictwo UJ.

- Judycka, I. 1971. *Syntaktyczna interpretacja struktur słowotwórczych (na przykładach formacji z kategorii nomen loci)*. Warszawa: Państwowe Wydawnictwo Naukowe.
- Kalicka-Karpowicz, Z. 2022. *Problemy słowotwórcze dotyczące rzeczowników i przymiotników na podstawie materiału z internetowych poradni językowych*. Gdańsk: Wydawnictwo UG.
- Kallas, K. 1976. „Przymiotniki toponimiczne określające rzeczowniki pospolite a semantyczna interpretacja tekstu”. *Polonica* 2: 119–157.
- Kallas, K. 1984. „Słowotwórstwo przymiotników”. W *Gramatyka współczesnego języka polskiego. Morfologia*, red. R. Grzegorzycowa, R. Laskowski, i H. Wróbel. Warszawa: Państwowe Wydawnictwo Naukowe, 408–455.
- Kallas, K. 2003. „Struktura gniazd słowotwórczych konstituowanych przez rzeczowniki nazywające państwa (kraje)”. W *Słowotwórstwo gniazdowe: historia, metoda, zastosowania*, red. M. Skarżyński. Kraków: Księgarnia Akademicka, 6–85.
- Kallas, K. 2006. „Struktura gniazd słowotwórczych konstituowanych przez antroponimy”. *LingVaria* 1: 57–71.
- Kamocka, J. 1870. *Praktyczny wykład nauki języka polskiego, obejmujący źródłostów, składnię i pisownię*. Warszawa: Gebethner i Wolff.
- Kaproń, I. 1988. „Wstępne uwagi o derywacji redukcyjnej”. *Polonica* 19: 179–186.
- Kaproń-Charzyńska, I. 2005. *Derywacja ujemna we współczesnym języku polskim: rzeczowniki i przymiotniki*. Toruń: Top Kurier.
- Kaproń-Charzyńska, I. 2007. „Pragmatyczna funkcja formantów w opisie derywatów”. *Biuletyn Polskiego Towarzystwa Językowego* 58: 147–156.
- Kaproń-Charzyńska, I. 2011. „Funkcja stylistyczna formantów słowotwórczych”. *Studia z Filologii Polskiej i Słowiańskiej* 13: 57–69.
- Kaproń-Charzyńska, I. 2014. *Pragmatyczne aspekty słowotwórstwa. Funkcja ekspresywna i poetycka*. Toruń: Wydawnictwo UMK.
- Karłowicz, J. 1885. „Projekt terminologii językoznawczej polskiej”. *Prace Filologiczne* 1: 102–120.
- Karolak, S. 2001. „O czasownikach odmiennych”. W *Od semantyki do gramatyki*, red. S. Karolak. Warszawa: SOW, 267–282.
- Kawyn-Kurzowa, Z. 1964. „Kształtowanie się metod analizy słowotwórczej wyrazu w językoznawstwie polskim XX w.”. *Prace Filologiczne* 18(3): 223–242.
- Klemensiewicz, Z. 1960. *Podstawowe wiadomości z gramatyki języka polskiego*. Warszawa: Państwowe Wydawnictwo Naukowe.
- Klemensiewicz, Z., T. Lehr-Splawinski, i S. Urbańczyk. 1964. *Gramatyka historyczna języka polskiego*. Warszawa: Państwowe Wydawnictwo Naukowe.
- Kleszczowa, K. 1998. *Staropolskie kategorie słowotwórcze i ich perspektywiczna ewolucja. Rzeczowniki*. Katowice: Wydawnictwo UŚ.
- Kleszczowa, K. 2003. *Staropolskie derywaty przymiotnikowe i ich perspektywiczna ewolucja*. Katowice: Wydawnictwo UŚ.
- Kleszczowa, K. 2006. „Derywacja paradygmatyczna w historii języka polskiego. Rzeczowniki”. W *Czynić słowami. Studia ofiarowane Krystynie Długosz-Kurczabowej*, red. H. Karaś. Warszawa: Wydział Polonistyki UW, 198–206.
- Kleszczowa, K., i E. Chlebicka (red.). 1996. *Słowotwórstwo języka doby staropolskiej. Przegląd formacji rzeczownikowych*. Katowice: Wydawnictwo UŚ.

- Kowalik, K. 1986. „Sposoby wzbogacania słownictwa współczesnego języka polskiego”. *Język Polski* 46: 5–18.
- Kowalik, K. 1993. „Na marginesie «Słownika słowotwórczego»”. *Polonica* 16: 217–226.
- Kowalik, K. 2006. „Uwagi o paradygmacie”. W *Od fonemu do tekstu. Studia dedykowane Profesorowi Romanowi Laskowskiemu z okazji siedemdziesiątych urodzin*, red. I. Bobrowski, i K. Kowalik. Kraków: Wydawnictwo Lexis, 267–277.
- Kowalik, K. 2007. „Hasła formantowe w słownikach ogólnych współczesnej polszczyzny”. W *Nowe Studia Leksykograficzne*, red. P. Żmigrodzki, i R. Przybylska. Kraków: IJP PAN, 110–122.
- Kowalik, K. 2008. „Pochodne nazw własnych w słownikach ogólnych współczesnej polszczyzny”. W *Nowe Studia Leksykograficzne*, red. P. Żmigrodzki, i R. Przybylska, t. 2. Kraków: IJP PAN, 191–202.
- Kowalik, K. 2017. „Na marginesie słowotwórstwa przymiotników od nazw miejscowości w języku polskim”. *Onomastica* 62(2): 89–100.
- Kreja, B. 1969. *Słowotwórstwo rzeczowników ekspresywnych w języku polskim: formacje «-ik», «-k», «-isko» i «-ina»*. Gdańsk: Wydawnictwo UG.
- Kreja, B. 1985. *Wybrane zagadnienia polskiego słowotwórstwa*. Gdańsk: Wydawnictwo UG.
- Kreja, B. 1989. *Z morfonologii i morfotaktyki współczesnej polszczyzny*. Wrocław: Zakład Narodowy im. Ossolińskich.
- Kreja, B. 1996. *Studia z polskiego słowotwórstwa*. Gdańsk: Wydawnictwo UG.
- Kreja, B. 1999. *Słowotwórstwo polskie na tle słowiańskim. Studia*. Gdańsk: Wydawnictwo UG.
- Kreja, B. 2000. *Z zagadnień ogólnych polskiego słowotwórstwa. Studia*. Gdańsk: Wydawnictwo UG.
- Kreja, B. 2001. *Słowotwórstwo polskich nazwisk – struktury sufiksalne*. Kraków: Wydawnictwo Naukowe DWN.
- Kreja, B. 2002. *Studia i szkice słowotwórcze*. Gdańsk: Wydawnictwo UG.
- Król, I. 2013. *Słowotwórstwo rzeczowników arabskich i polskich w ujęciu kontrastywnym*. Kraków: Księgarnia Akademicka.
- Kryński, A.A. 1907. *Gramatyka języka polskiego*, wyd. 4. Warszawa: Jan Jeżyński.
- Kryński, A.A., i M.Z. Kryński. 1907/1927. *Gramatyka języka polskiego szkolna*, wyd. 12. Warszawa: Wydawnictwo M. Arcta.
- Kurdyła, T. 2011. *Funkcje formantów rzeczownikowych w polszczyźnie ludowej (na przykładzie trzech wsi podkarpackich)*. Kraków: Księgarnia Akademicka.
- Kurzowa, Z. 1974. „Derywacja fleksyjna czyli paradygmatyczna w języku polskim i próba wyjaśnienia jej genezy”. *Zeszyty Naukowe UJ. Prace Językoznawcze* 42: 93–109.
- Kurzowa, Z. 1976a. „Problem stosunku derywacji i kompozycji w językach słowiańskich”. *Z Polskich Studiów Slawistycznych* 2: 143–150.
- Kurzowa, Z. 1976b. *Złożenia imienne we współczesnym języku polskim*. Warszawa–Kraków: Państwowe Wydawnictwo Naukowe.
- Laskowski, R. 1966. *Derywacja rzeczowników w dialektach laskich. Cz. 1: Abstracta, collectiva, denominativa, augmentativa*. Wrocław: Zakład Narodowy im. Ossolińskich.
- Laskowski, R. 1971. *Derywacja rzeczowników w dialektach laskich. Cz. 2: Rzeczowniki z formantem w funkcji przedmiotowej*. Wrocław: Zakład Narodowy im. Ossolińskich.
- Laskowski, R. 1973. „Struktura formalna a struktura semantyczna rzeczowników słowotwórczo podzielnych”. *Studia Semiotyczne* 4: 251–274.

- Laskowski, R. 1975a. *Studia nad morfonologią współczesnego języka polskiego*. Wrocław: Zakład Narodowy im. Ossolińskich.
- Laskowski, R. 1975b. „Uwagi o morfemie”. *Biuletyn Polskiego Towarzystwa Językoznawczego* 33: 107–120.
- Laskowski, R. 1977. „Morfologia w gramatyce transformacyjno-generatywnej (w poszukiwaniu modelu”. *Studia Gramatyczne* 1: 102–134.
- Laskowski, R. 1981. „Derywacja”. W *Pojęcie derywacji w lingwistyce*, red. J. Bartmiński. Lublin: Wydawnictwo UMCS, 107–126.
- Laskowski, R. 1984. „Przedmiot i zakres morfologii”. W *Gramatyka współczesnego języka polskiego. Morfologia*, red. R. Grzegorzczkova, R. Laskowski, i H. Wróbel. Warszawa: Państwowe Wydawnictwo Naukowe, 9–57.
- Laskowski, R., i H. Wróbel. 1964. „Użycie paradygmatu w funkcji formantu słowotwórczego we współczesnej polszczyźnie”. *Język Polski* 44: 214–220.
- Łachnik, J. 2018. *Złożenia polskie – opis gniazdowy (charakterystyka strukturalna)*. Warszawa: Wydział Polonistyki UW.
- Łoś, J. 1925. *Gramatyka polska. Cz. 2: Słowotwórstwo*. Lwów: Zakład Narodowy im. Ossolińskich.
- Maćkiewicz, J., i E. Rogowska-Cybulska. 2008. *Wokół słów i znaczeń. T. 2: Z problemów słowotwórstwa. Materiały drugiej konferencji językoznawczej poświęconej pamięci Profesora Bogusława Krei*. Gdańsk: Wydawnictwo UW.
- Maldijeva, V. 2009. *Gramatyka konfrontatywna bułgarsko-polska. Słowotwórstwo*. Warszawa: SOW.
- Malec, T. 2007. *Polskie przymiotniki złożone typu «dwiuoki», «krzywousty», «rudobrody» na tle słowiańskim*. Lublin: Wydawnictwo UMCS.
- Markowski, A. 1996. *Szkolny słownik terminów i pojęć gramatycznych*. Warszawa: Wydawnictwa Szkolne i Pedagogiczne.
- Markowski, A. (red.). 2006. *Encyklopedia szkolna WSiP. Nauka o języku*. Warszawa: Wydawnictwa Szkolne i Pedagogiczne.
- Michalewski, K. 1984. *Dystrybucja polskich rzeczownikowych formantów przyrostkowych*. Łódź: Wydawnictwo UŁ.
- Mieczkowska, H. 1985. *Denominalne derywaty czasownikowe o formantach prefiksально-sufiksalnych w języku polskim i słowackim (studium kontrastywne)*. Wrocław: Zakład Narodowy im. Ossolińskich.
- Mieczkowska, H. 2015. *Zapożyczenia a paralele słowotwórcze w rozwoju leksyki przelotmu wieków (w ujęciu słowacko-polskim)*. Kraków: Fall.
- Nagórko, A. 1981. „Motywacja derywatów rzeczownikowych we współczesnej polszczyźnie”. *Prace Filologiczne* 30: 183–257.
- Nagórko, A. 1987. *Zagadnienia derywacji przymiotników*. Warszawa: Wydawnictwo UW.
- Nagórko, A. 1997. „Miejsce słowotwórstwa w teorii języka”. *Biuletyn Polskiego Towarzystwa Językoznawczego* 53: 49–61.
- Nagórko, A. 1998. *Zarys gramatyki polskiej (ze słowotwórstwem)*. Warszawa: Wydawnictwo Naukowe PWN.
- Ochmann, D. 2004. *Nowe wyrazy złożone o podstawie zdezintegrowanej w języku polskim*. Kraków: Księgarnia Akademicka.
- Olejniczak, M. 2001. „30 lat słowotwórstwa gniazdowego. Rys historyczny”. *Poradnik Językowy* 6: 15–31.
- Ostromięcka-Frączak, B. 1983. *Czasowniki polskie z formantem rozdzielonym*. Łódź: Wydawnictwo UŁ.
- Ostrowska, E. 1962. „Rzeczowniki z przyrostkiem «-ość» w języku XVI wieku”. W *Odrodzenie w Polsce. Cz. 2: Historia języka*, red. E. Ostrowska. Wrocław: Zakład Narodowy im. Ossolińskich.

- Pastuchowa, M. 2000. *Zmiany semantyczne i strukturalne czasowników odrzeczownikowych w polszczyźnie*. Katowice: Wydawnictwo UŚ.
- Peplowski, F. 1974. *Odczasownikowe nazwy wykonawców czynności w polszczyźnie XVI wieku*. Wrocław: Zakład Narodowy im. Ossolińskich.
- Perzowa, H. 1969. *Stopniowanie przymiotników polskich z przedrostkiem «przy-»*. Wrocław: Zakład Narodowy im. Ossolińskich.
- Polański, K. (red.). 1993. *Encyklopedia językoznawstwa ogólnego*. Wrocław: Zakład Narodowy im. Ossolińskich.
- „Polska terminologia gramatyczna uchwalona na Zjeździe gramatyków polskich 17 i 18 II 1921”. 1921. *Język Polski* 6: 89–92.
- Pomianowska, W. 1963. *Klasyfikacja rzeczowników odrzeczownikowych*. Wrocław: Zakład Narodowy im. Ossolińskich.
- Przybylska, R. 2006. *Schematy wyobrażeniowe a semantyka polskich prefiksów czasownikowych «do-», «od-», «prze-», «roz-», «u-»*. Kraków: Universitas.
- Pstyga, A. 2010. *Słowotwórcza kategoria negacji: prefiksalne negatywa rzeczownikowe we współczesnym języku polskim i rosyjskim*. Gdańsk: Wydawnictwo UG.
- Puzynina, J. 1964. „Słowotwórstwo w gramatykach staropolskich («Z historii polskiej nauki o budowie wyrazów I»)”. *Prace Filologiczne* 18(3): 185–202.
- Puzynina, J. 1969. *Nazwy czynności we współczesnym języku polskim (Słowotwórstwo, semantyka, składnia)*. Warszawa: Państwowe Wydawnictwo Naukowe.
- Puzynina, J. 1976. „O dorobku i perspektywach słowotwórstwa historycznego języka polskiego”. *Prace Filologiczne* 26: 155–179.
- Puzynina, J. 1977. „Morfem a formant, analiza morfemowa a analiza słowotwórcza”. *Biuletyn Polskiego Towarzystwa Językoznawczego* 35: 75–85.
- Puzynina, J. 1978a. „Próba klasyfikacji formantów słowotwórczych języka polskiego”. *Język Polski* 58(2): 98–107.
- Puzynina, J. 1978b. „Transpozycja, mutacja, modyfikacja”. *Poradnik Językowy* 5: 193–199.
- Puzynina, J. 1978c. „Typy formantów słowotwórczych w językach słowiańskich”. *Z Polskich Studiów Sławistycznych* 5: 179–188.
- Rabiega-Wiśniewska, J. 2008. *Formalny opis derywacji w języku polskim. Rzeczowniki i przymiotniki*. Warszawa: Wydawnictwo UW.
- Rogowska-Cybulska, E., i E. Badyda (red.). 2014. *Wokół słów i znaczeń VI: Słowotwórstwo dawne i współczesne. Materiały szóstej konferencji językoznawczej poświęconej pamięci Profesora Bogusława Krei*. Gdańsk: Wydawnictwo UG.
- Rogowska-Cybulska, E., i E. Badyda (red.). 2016. *Wokół słów i znaczeń VII: Słowotwórstwo języka mówionego i pisanego. Materiały siódmej konferencji językoznawczej poświęconej pamięci Profesora Bogusława Krei*. Gdańsk: Wydawnictwo UG.
- Rogowska-Cybulska, E., A. Lica, i E. Badyda (red.). 2019. *Wokół słów i znaczeń VIII: Słowotwórstwo apelatywne i onomastyczne. Materiały ósmej konferencji językoznawczej poświęconej pamięci Profesora Bogusława Krei*. Gdańsk: Wydawnictwo UG.
- Rospond, S. 1971. *Gramatyka historyczna języka polskiego*. Warszawa: Państwowe Wydawnictwo Naukowe.
- Rozwadowski, J. 1921. „O dwuczłonowości wyrazów”. *Język Polski* 6(5): 129–139.

- Sajewicz, M. 2021. *Nazwiska patronimiczne z formantem «-uk» w powiecie hajnowskim na Białostoczczyźnie na tle ogólnopolskim*. Lublin: Wydawnictwo UMCS.
- Saloni, Z. 1962. „Neologizmy w dziełach Wacława Potockiego”. *Pamiętnik Literacki* 53: 423–462.
- Satkiewicz, H. 1969. *Produktywne typy słowotwórcze współczesnego języka ogólnopolskiego*. Warszawa: Wydawnictwo UW.
- Sieczkowski, A. 1957. *Struktura słowotwórcza przymiotników polskich i czeskich*. Wrocław: Zakład Narodowy im. Ossolińskich.
- Sieradzki, A. 1991. *Derywacja przymiotników denominalnych w siedemnastowiecznych księgach miejskich Gniezna*. Poznań: Wydawnictwo Naukowe UAM.
- Sieradzki, A. 1993. *Prefiksacja czasownikowa w siedemnastowiecznych księgach miejskich Gniezna*. Poznań: Wydawnictwo Naukowe UAM.
- Sieradzki, A. 2004. *Prefiksalne derywaty czasownikowe w «Rozmyślaniu przemyskim»*. Poznań: Wydawnictwo Naukowe UAM.
- Sieradzki, A. 2013. *Poznańskie derywaty nazwiskowe XVI–XVIII wieku*. Poznań: Wydawnictwo Rys.
- Sierociuk, J. 1996. *Budowa wybranych formacji rzeczownikowych – szczególnie nazw miejsc – w gwarach między Wisłą a Wieprzem*. Lublin: Wydawnictwo UMCS.
- Skarżyński, M. 1989. *Mały słownik słowotwórczy dla cudzoziemców*. Kraków: Wydawnictwo UJ.
- Skarżyński, M. 1999. *Powstanie i rozwój polskiego słowotwórstwa opisowego*. Kraków: Universitas.
- Skarżyński, M. 2000a. *Słownik przypomnień gramatycznych dla studentów filologii polskiej*. Kraków: Księgarnia Akademicka.
- Skarżyński, M. 2000b. *Liczebniki w słowotwórstwie współczesnej polszczyzny (studium gniazd słowotwórczych)*. Kraków: Towarzystwo Wydawnicze „Historia Iagellonica”.
- Skarżyński, M. (red.). 2003. *Słowotwórstwo gniazdowe. Historia, metoda, zastosowanie*. Kraków: Księgarnia Akademicka.
- Skarżyński, M. 2004. *Słownik gniazd słowotwórczych współczesnego języka ogólnopolskiego. T. 4: Gniazda motywowane przez liczebniki, przysłówki, zaimki, przymyki, modulanty, onomatopeje, wykrzykniki*. Kraków: Towarzystwo Wydawnicze „Historia Iagellonica”.
- Skarżyński, M., i M. Berend. 2004. *Słownik gniazd słowotwórczych współczesnego języka ogólnopolskiego. T. 4: Gniazda odczasownikowe. Cz. 1: A–O; Cz. 2: P–Ż*. Kraków: Towarzystwo Wydawnicze „Historia Iagellonica”.
- Sokołowski, J. 2018. „Deminutywa w języku macedońskim i polskim w ujęciu konfrontatywnym (na szerszym tle słowiańskim)”. *Z Polskich Studiów Slawistycznych* 13(2): 325–335.
- Stawnicka, J. 1991. *Gniazda słowotwórcze czasowników oznaczających położenie w przestrzeni w języku rosyjskim i polskim. Konfrontatywna analiza strukturalno-semantyczna*. Katowice: Wydawnictwo UŚ.
- Stawnicka, J. 2009. *Studium porównawcze nad kategorią semantyczno-słowotwórczą «Aktionsarten» w języku rosyjskim i polskim. T. 1: Czasowniki z formantami modyfikacyjnymi*. Katowice: Wydawnictwo UŚ.
- Stawnicka, J. 2010. *Studium porównawcze nad kategorią semantyczno-słowotwórczą «Aktionsarten» w języku rosyjskim i polskim. T. 2: Czasowniki z formantami modyfikacyjnymi w konfrontacji przekładowej (na materiale rosyjsko-polskim i polsko-rosyjskim)*. Katowice: Wydawnictwo UŚ.
- Strutyński, J. 1979. *Modele strukturalne przymiotników motywowanych przez nazwy miejscowe w języku polskim*. Kraków: Wydawnictwo UJ.
- Strutyński, J. 1997. *Gramatyka polska*. Kraków: Wydawnictwo Tomasz Strutyński.

- Sulisz, M. 1969. „Budowa słowotwórcza nazw etnicznych w języku polskim (Formacje z przyrostkiem «-anin», «-ak//-'ak», «-czyk», «-ec», «-ek», «-ik//-'yk», «-in//-'yn»)". *Rozprawy Komisji Językowej WTN* 7: 287–341.
- Symoni-Sułkowska, J. 1987. *Formacje rzeczownikowe utworzone od wyrażań przyimkowych*. Wrocław: Zakład Narodowy im. Ossolińskich.
- Szczaus, A. 2005. *Rzeczownikowe synonimy słowotwórcze w polszczyźnie XVI wieku*. Szczecin: Wydawnictwo Naukowe USz.
- Szczepankowska, I. 1998. *Nomina attributiva w gwarze łomżyńskiej. Studium leksykalno-słowotwórcze*. Białystok: Trans Humana.
- Szczepańska, E. 1994. *Uniwerbizacja w języku czeskim i polskim*. Kraków: Universitas.
- Szczyszek, M. 2006. *Derywaty z przyrostkiem «-owicz» w języku polskim (doba nowopolska)*. Poznań: Wydawnictwo Naukowe UAM.
- Szlifersztejnowa, S. 1960. *Przymiotniki dzierżawcze we współczesnym języku polskim*. Wrocław: Zakład Narodowy im. Ossolińskich.
- Szober, S. 1923. *Gramatyka języka polskiego*, wyd. 2 zm. i uzup. Lwów–Warszawa: Książnica Polska–Towarzystwo Nauczycieli Szkół Wyższych.
- Szylarski, W. 1770. *Początki nauk dla narodowej młodzieży, to jest Grammatyka języka polskiego*. Lwów: w Drukarni J.K. Mci i SSS. Troycy.
- Szymanek, B. 1985. *English and Polish Adjectives*. Lublin: Wydawnictwo KUL.
- Śmiech, W. 1986. *Derywacja prefiksalna czasowników polskich*. Wrocław: Zakład Narodowy im. Ossolińskich.
- Ułaszyn, H. 1915. „Słowotwórstwo”. W *Język polski i jego historia z uwzględnieniem innych języków na ziemiach polskich*, red. H. Ułaszyn, t. 2. Warszawa–Lublin–Łódź–Kraków: Zakład Narodowy im. Ossolińskich, 1–37.
- Urbańczyk, S. (red.). 1978. *Encyklopedia wiedzy o języku polskim*. Wrocław: Zakład Narodowy im. Ossolińskich.
- Urbańczyk, S. (red.). 1991. *Encyklopedia języka polskiego*. Wrocław: Zakład Narodowy im. Ossolińskich.
- Vogelgesang, T. 2001. *Słownik gniazd słowotwórczych współczesnego języka ogólnopolskiego. T. 1: Gniazda odprzymiotnikowe*. Kraków: Towarzystwo Wydawnicze „Historia Iagellonica”.
- Wanot, M. 2011. „Słownictwo współnoodmianowe w słowotwórstwie gniazdowym”. W *Polskie dźwięki, polskie słowa, polska gramatyka (system – teksty – norma – kodyfikacja)*, red. B. Pędzich, i D. Zdunkiewicz-Jedynak. Warszawa: Wydział Polonistyki UW.
- Wanot-Miśtura, M. 2013. *Paradygmaty słowotwórcze rzeczowników polskich. Opis gniazdowy*. Warszawa: Wydział Polonistyki UW.
- Waszakowa, K. 1990. „Derywacja sufiksalna, paradygmatyczna czy ujemna?”. *Polonica* 15: 101–110.
- Waszakowa, K. 1994. *Słowotwórstwo współczesnego języka polskiego. Rzeczowniki sufiksalne obce*. Warszawa: Wydawnictwo UW.
- Waszakowa, K. 1996. *Słowotwórstwo współczesnego języka polskiego. Rzeczowniki z formantami paradygmatycznymi*. Warszawa: Wydawnictwo UW.
- Waszakowa, K. 2001. „System słowotwórczy”. W *Język polski. Najnowsze dzieje języków słowiańskich*, red. S. Gajda. Opole: Wydawnictwo UO, 88–107.
- Waszakowa, K. 2005. *Przejawy internacjonalizacji w słowotwórstwie współczesnej polszczyzny*. Warszawa: Wydawnictwo UW.

- Waszakowa, K. 2014. „Współczesna myśl słowotwórcza a dydaktyka uniwersytecka (wybrane zagadnienia)”. *Biuletyn Polskiego Towarzystwa Językoznawczego* 70: 167–187.
- Waszakowa, K. 2015. „Kognitywistyczne ujęcia derywatów słowotwórczych a koncepcja Miloša Dokulila”. *Biuletyn Polskiego Towarzystwa Językoznawczego* 71: 111–126.
- Waszakowa, K. 2017. *Kognitywno-komunikacyjne aspekty słowotwórstwa. Wybrane zagadnienia opisu derywacji w języku polskim*. Warszawa: Wydział Polonistyki UW.
- Waszakowa, K. 2021. *Język w działaniu i działania na języku. Szkice semantyczno-słowotwórcze*. Warszawa: Wydawnictwo UW.
- Winkler-Leszczynska, I. 1964. *Przyrostki przymiotnikowe «-ityl-isty», «-atyl-asty» w języku polskim na tle ogólnosłowiańskim*. Wrocław: Zakład Narodowy im. Ossolińskich.
- Wiśniewski, M. 2013. „Podstawy strukturalnej charakterystyki współczesnych polskich formacji słowotwórczych”. *Slavia Meridionalis* 13: 53–79.
- Wiśniewski, M. 2014. „Uwagi o modelach derywacyjnych z formantami paradygmatycznymi”. W *Leksyka języków słowiańskich w badaniach synchronicznych i diachronicznych*, red. M. Gębka-Wolak, J. Kamper-Warejko, i A. Moroz. Toruń: Wydawnictwo UMK, 149–168.
- Wiśniewski, M. 2020. „Uwagi o modelach derywowania współczesnych polskich rzeczowników odprzymiotnikowych”. *Poradnik Językowy* 7: 21–34.
- Wolińska, O. 1994. „Możliwości zastosowania opisu gniazdowego w diachronii”. *Poradnik Językowy* 5–6: 63–70.
- Wróbel, H. 1973. „Schematy słowotwórcze hipokorystyków”. *Prace Naukowe Uniwersytetu Śląskiego. Prace Językoznawcze* 2: 27–48.
- Wróbel, H. 1984. „Słowotwórstwo czasowników”. W *Gramatyka współczesnego języka polskiego. Morfologia*, red. R. Grzegorzczkova, R. Laskowski, i H. Wróbel. Warszawa: Państwowe Wydawnictwo Naukowe, 467–506.
- Wróbel, H. 1993. „Funkcje słowotwórcze morfemu «się»”. *Studia Linguistica Polono-Jugoslavica* 7: 141–148.
- Wróbel, H. 1998. „Granice paradygmatu fleksyjnego czasowników”. *Prace Językoznawcze* 25: 255–265.
- Wróbel, H. 2001. *Gramatyka języka polskiego*. Kraków: Od Nowa.
- Zagórski, Z. 1981. *Studia nad rozwojem językoznawstwa polskiego od końca XVIII wieku do roku 1918*. Warszawa–Poznań: Państwowe Wydawnictwo Naukowe.
- Zagrodnikowa, A. 1958. *Nowe wyrazy i wyrażenia w prasie*. Kraków: Ośrodek Badań Prasoznawczych.
- Zaleski, J. 1958. „Wyrazy zdrobniałe w polszczyźnie XVI w.”. *Zeszyty Naukowe UJ. Filologia* 4: 93–184.
- Zaręba, A. 1966. „Formy nazwisk żon i dzieci w dialektach języka polskiego”. *Onomastica* 11: 320–344.
- Zaręba, A. 1967. „Formy nazwisk żon i dzieci w dialektach języka polskiego”. *Onomastica* 12: 232–275.
- Zarębski, R. 2015. „Synonimia słowotwórcza w świetle derywacji z udziałem afiksów obcych (perspektywa historycznojęzykowa)”. *Biuletyn Polskiego Towarzystwa Językoznawczego* 71: 127–140.